

Analysis of Themes and Discourse in Scientific Studies, 1954–2026

Sadegh Hatami^{1✉} | Mohammad-Reza Yousef-Zadeh Choosari²
Seyyedeh Zahra Safaei³

1. **Corresponding Author:** PhD in Educational Sciences, Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences, Farhangian University of Khorasan Razavi, Mashhad, Iran. **Email:** sadeghhatami@cfu.ac.ir
2. Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Humanities, Bu- Ali Sina, University, Hamadan, Iran. **Email:** nimrooz@basu.ac.ir
3. PhD in Architecture, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science and Technology (IUST), Tehran, Iran. **Email:** zahra_safaei@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Received: 03/02/2026 Revised: 01/03/2026 Accepted: 15/03/2026 Published: 25/03/2026 Keywords adolescence, adolescents, thematic analysis, discourse studies.	Objective: Research on adolescence in Iran has grown substantially over the past seven decades; nevertheless, no integrated account of its conceptual and discursive transformations has yet been provided. The present study aimed to conduct a historical-thematic analysis of research titles on adolescence in Iranian scientific discourse. Method: This descriptive-analytical review employed a historical-documentary approach and historical-thematic analysis. The research corpus consisted of all titles related directly or indirectly to adolescence indexed in NoorMags, SID, and IranDoc's Ganj repository. A total of 21,500 titles were analyzed without sampling across six historical periods from 1954 to 2026. Data were coded and analyzed using Braun and Clarke's six-phase method of thematic analysis. Findings: The analysis led to the identification of eight major themes, in descending order of frequency: mental health and clinical interventions; family and parent-adolescent relationships; social pathology and delinquency; media and digital technologies; children's and young adult literature and aesthetic studies; physical education and sport sciences; criminology and legal issues; and religious and moral education. These themes followed different trajectories across the seven decades: some, such as mental health, showed continuity and intensification, whereas others, such as literary studies, peaked in particular periods. The findings also revealed major paradigmatic transitions, including a shift from a negative to a positive and empowering perspective, from monodisciplinary to interdisciplinary research, and from theoretical borrowing to localization. At the same time, several structural gaps persisted across the entire period, including gender bias, with approximately 70% of studies focusing on girls, the absence of systematic attention to economy and social class, and the lack of longitudinal and participatory research. Conclusion: The history of adolescence in Iran is a history of transformations in the relations among power, knowledge, and subjectivity. The future of adolescent studies in Iran requires moving beyond monodisciplinary, deficit-oriented research toward interdisciplinary, participatory, and empowering research that regards adolescents as agents of social change.

Cite this article

Hatami, S., Yousef-Zadeh Choosari, M.R., & Safaei. S. Z. (2026). Analysis of themes and discourse in scientific studies, 1954–2026. *Applied Issues in Islamic Education*, 11 (1), 7–38.
<http://dx.doi.org/10.66224/qaiie.11.1.7>

© The Author(s). Publisher: Academy of Scientific Studies in Education.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction and Objective: Adolescence is not a universal, purely biological reality but a social-historical construct whose meaning changes across time, cultures, and regimes of knowledge. In Iran, despite decades of growing research on adolescents, no systematic study has yet addressed how the very concept of adolescence has been constructed, problematized, and redefined in the country's scientific discourse. To fill this gap, the present study conducts a historical-thematic analysis of 21253 Persian articles, theses, and dissertations published between 1954 and 2026. Drawing on three theoretical traditions—social constructionism, Foucault's critical discourse analysis with emphasis on the power-knowledge relationship, and contemporary empowering theories such as positive adolescent development and agency—the study traces the transformation of the Iranian adolescent as represented in seven decades of scientific discourse.

Method: This was a descriptive-analytical study with a historical-documentary approach, classified as a systematic investigation. The research population included all scientific research articles, scientific promotional articles, and theses and dissertations indexed in the NoorMags and IranDoc databases whose titles referred directly or indirectly to adolescents. The titles were organized according to publication year into six meaningful historical periods: 1954–1978, 1979–1990, 1991–2000, 2001–2010, 2011–2020, and 2021–2026. Thematic analysis was conducted using Braun and Clarke's six-step method. Initial coding was assisted by advanced artificial intelligence under the researcher's full supervision, and each title was assigned one main theme and one subtheme. Ambiguous cases were resolved through reference to abstracts and researcher review. A Cohen's kappa coefficient of 0.86 indicated acceptable coding reliability.

Findings: Six portrayals of the Iranian adolescent

Analysis of the six historical periods revealed six distinct conceptualizations of the adolescent.

Period 1 (1333–1357 SH): Adolescents as a threat and social problem.

The dominant discourse was pathology and delinquency, appearing in 45% of titles. Adolescence was construed as inherently dangerous and in need of supervision, control, and punitive intervention by law enforcement and educational institutions. Media were studied mainly as a source of delinquency, while leisure time was treated as a dangerous vacuum.

Period 2 (1358–1369 SH): Adolescent as spiritual-revolutionary capital.

The Islamic Revolution brought about a paradigmatic shift from a negative to a positive perspective. The theme of “educating a committed revolutionary human being” dominated 29% of titles and linked adolescence to purification, political education, and martyrdom. At the same time, discourses of mental health and social control persisted, producing a fragmented and tension-filled image of the ideal yet vulnerable adolescent.

Period 3 (1370–1379 SH): Turn toward critical self-awareness.

The theme of literary and artistic criticism reached an unprecedented peak at 35%. Literature emerged as both a psychological refuge for adolescents and a serious means of understanding their complexity beyond the scope of moral education. Psychology shifted from school-based measurement toward clinical meaning-making, focusing on depression, anxiety, and identity crisis. Delinquency was represented not as individual deviance, but as a sign of structural social failure.

Period 4 (1380–1389 SH): Adolescent as a clinical condition.

The medicalization of adolescence intensified, and clinical psychology and counseling became dominant at 38%. Research shifted from describing disorders to testing the effectiveness of interventions, such as CBT and transactional analysis. Concepts such as self-efficacy and resilience came to the forefront. The family was simultaneously understood as both a source of harm and a site of prevention. The first wave of studies on internet addiction and computer games also emerged.

Period 5 (1390–1399 SH): Discursive shift toward empowerment.

A gradual but decisive move from purely pathological models toward positive adolescent development theories occurred. Legal developments, especially the enactment of the Child and Adolescent Protection Law (1399 SH), redefined adolescents as at-risk citizens deserving of restorative justice. The full digitization of everyday life introduced concepts such as virtual identity, cyberbullying, and digital literacy. Third-wave therapies such as ACT, mindfulness, and compassion-focused therapy became dominant and were linked to Islamic teachings.

Period 6 (1400–1404 SH): Adolescent as a multisystem lifeworld.

Adolescence is now conceptualized at the intersection of biological, psychological, digital, familial, legal, and religious systems. Mental health remains dominant (35%), while family (25%) and media/digital technologies (12%) rank next. Emerging themes such as digital fandoms (e.g., BTS), parental phubbing, FOMO, metaverse identities, and AI-based learning indicate a shift from viewing cyberspace as an external threat to understanding it as a developmental ecosystem. More than 70% of psychological studies focus on girls, indicating a persistent gender imbalance.

Paradigmatic Transitions and Persistent Gaps

Comparative analysis of the six periods revealed six major paradigmatic transitions:

1. from a negative to a positive and empowering perspective;
2. from simple borrowing of Western theories to systematic localization through Islamic texts and Persian literature;
3. from disciplinary isolation to interdisciplinarity through neuroscience, neuro-criminology, and sports genetics;
4. from pure pathology to resilience and well-being;
5. early signs of a shift from adolescent as research object to subjectivity, although participatory research remains absent;
6. from direct institutional control to multisystem regulation.

Despite this substantial growth, several structural gaps remain stable: gender bias in favor of girls; the absence of systematic analysis of class, poverty, and economic inequality; the chronic lack of longitudinal studies; geographic concentration in major cities; and a deep gap between knowledge production and evidence-based policymaking.

Conclusion and Suggestions: The history of adolescence in Iranian scientific discourse is not merely a history of conceptual change in a vacuum, but a history of transformations in power-knowledge relations and modes of subject formation. Each period has constructed the adolescent in its own image: as a threat, a revolutionary capital, a clinical case, a digital native, and a multisystem citizen. The future of adolescent studies in Iran depends on moving beyond

monodisciplinary and deficit-oriented research toward interdisciplinary, participatory, and longitudinal studies that regard adolescents not as a problem, but as co-producers of knowledge and agents of social change. Specific recommendations include: establishing a National Office for Adolescent Studies to link knowledge and policy; launching a national longitudinal adolescent survey; designing targeted interventions for boys; and shifting from research *about* adolescents to research *with* and *for* them.

Acknowledgments: This study received no financial support from any public or private funding agency.

Ethical Considerations: The authors confirm that they have adhered to all ethical principles throughout the preparation of this study.

Conflict of Interest: The authors declare no conflicts of interest.

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و
برنامه‌ریزی آموزشی

پژوهشکده تعلیم و تربیت

پژوهشکده
مطالعات آموزش و پرورش

واکاوی هفت دهه پژوهش نوجوانی در ایران: تحلیل تاریخی مضامین و گفتمان در پژوهش‌های علمی (۱۳۳۳-۱۴۰۴)

صادق حاتمی^۱ | محمدرضا یوسف‌زاده چوسری^۲ | سیده زهرا صفایی^۳

۱. نویسنده مسئول: دکتری علوم تربیتی، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی، مشهد، ایران. **رایانامه:** sadeghhatami@cfu.ac.ir
۲. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. **رایانامه:** nimrooz@basu.ac.ir
۳. دکتری معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران. **رایانامه:** zahra_safayi@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: پژوهشی دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۱۴ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۱۰ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۴ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۵ کلیدواژه‌ها: نوجوانی، نوجوانان، تحلیل مضمون، گفتمان پژوهشی.	مقدمه: پژوهش درباره نوجوانی در ایران طی هفت دهه اخیر رشد کمی چشمگیری داشته، اما تصویری یکپارچه از تحولات مفهومی و گفتمانی آن وجود ندارد. این مطالعه با هدف تحلیل تاریخی-مضمونی عناوین پژوهشی نوجوانی در ایران انجام شد. روش: پژوهش از نوع مروری-تحلیلی با رویکرد تحلیل مضمون تاریخی بود. جامعه‌ی پژوهش تمام عناوین مرتبط با نوجوانی در پایگاه‌های نورمگز، جهاد دانشگاهی و گنج ایراندک (۲۱۵۰۰ عنوان) بدون نمونه‌گیری بوده است که در شش دوره زمانی (۱۳۳۳ تا ۱۴۰۴) با روش شش مرحله‌ای براون و کلارک کدگذاری و تحلیل شدند. یافته‌ها: تحلیل عناوین پژوهشی به کشف هشت مضمون اصلی انجامید که به ترتیب فراوانی عبارت‌اند از: سلامت روان و مداخلات بالینی، خانواده و روابط والد-نوجوان، آسیب‌شناسی اجتماعی و بزهکاری، رسانه و فناوری‌های دیجیتال، ادبیات کودک و نوجوان و مطالعات زیبایی شناختی، تربیت بدنی و علوم ورزشی، جرم‌شناسی و مسائل حقوقی، و تربیت دینی و اخلاقی. این مضامین در طول هفت دهه، فراز و نشیب‌های متفاوتی داشته‌اند؛ برخی مانند سلامت روان تداوم و تشدید یافته و برخی مانند ادبیات در دوره‌هایی اوج گرفته‌اند. همچنین گذارهای پارادایمیک مهمی از جمله حرکت از نگاه سلبی به ایجابی، از تکررشته‌ای به میان‌رشته‌ای، و از اقتباس به بومی‌سازی شناسایی شد. شکاف‌های ساختاری مانند سوگیری جنسیتی (تمرکز ۷۰٪ بر دختران)، غیبت اقتصاد و طبقه، و فقدان پژوهش‌های طولی و مشارکتی در تمام دوره‌ها تداوم داشته است. نتیجه‌گیری: نتیجه‌گیری: تاریخ نوجوانی در ایران، تاریخ تحول رابطه قدرت، دانش و سوژگی است. آینده مطالعات نوجوانی نیازمند عبور از پژوهش‌های تکررشته‌ای و آسیب‌محور به سوی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، مشارکتی و توانمندساز است که نوجوانان را عامل تغییر اجتماعی ببیند.
استناد	حاتمی، صادق، یوسف‌زاده چوسری، محمدرضا، و صفایی، سیده زهرا (۱۴۰۵). واکاوی هفت دهه پژوهش نوجوانی در ایران: تحلیل تاریخی مضامین و گفتمان در پژوهش‌های علمی (۱۳۳۳-۱۴۰۴). <i>مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی</i>، ۱۱ (۱)، ۳۸-۷. http://dx.doi.org/10.66224/qaiie.11.1.7

© نویسندگان.

ناشر: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.

مقدمه

نوجوانی در جهان پیچیده‌ی امروز، حتی در بدیهی‌ترین سطح یعنی تعریف، با ابهام همراه است (حسینخانی، ۱۳۸۵). این ابهام در برنامه‌ریزی، دامن‌های سنی، رویکردها و مفاهیمی چون کشف خود و سن امکان‌ها نیز دیده می‌شود (آرنت^۱، ۲۰۱۴). شروع آن با تغییرات زیستی ردیابی می‌شود، اما پایانش تابع تحولات عقلی، عاطفی و اجتماعی است (منصور، ۱۴۰۱). امروزه نوجوانی نه مرحله‌ای صرفاً زیستی، که سازه‌ای اجتماعی-فرهنگی و تاریخی به‌شمار می‌رود که مرزهایش بر اساس طبقه، فرهنگ و بستر تاریخی تغییر می‌کند (داسبرگ^۲، ۱۹۸۳؛ دی‌مورایس و وینمان^۳، ۲۰۲۰؛ کروسنو و جانسون^۴، ۲۰۱۱؛ هاشمی^۵، ۲۰۱۳).

از نظر تاریخی، مفهوم نوجوانی دستخوش دگرگونی‌های فراوانی بوده است. در جوامع باستان و پیش‌صنعتی، این مرحله به‌شکل امروزی وجود نداشت و کودکان پس از بلوغ مستقیماً به دنیای کار وارد می‌شدند (آریس^۶، ۱۹۶۲؛ کلس^۷، ۲۰۱۰). افلاطون و ارسطو آن را در چارچوب تربیت شهروندان می‌دیدند و ارسطو این دوره را زمانه‌ی غلبه‌ی شهوت بر خرد می‌دانست. با صنعتی‌شدن، شهرنشینی و آموزش اجباری در قرن نوزدهم، مفهوم مدرن نوجوانی شکل گرفت (دی‌مورایس و وینمان، ۲۰۲۰). روسو آن را «تولد دوم» نامید (منصور و الساغیر^۸، ۲۰۲۵) و جی. استنلی هال با نظریه‌ی «طوفان و استرس» آن را در آگاهی عمومی تثبیت کرد (هال^۹، ۱۹۰۴). هرچند این مدل بعدها به چالش کشیده شد، اما تأثیر عمیقی بر روان‌شناسی نوجوانی گذاشت (استاینبرگ^{۱۰}، ۲۰۰۱). امروزه با طولانی‌تر شدن این دوره، مفهوم «بزرگسالی در حال ظهور» (۱۸ تا ۲۵ سال) مطرح شده و انقلاب دیجیتال نیز اشکال تازه‌ای از استرس و تعامل را برای نوجوانان پدید آورده است (لارسن، ویلسون و ریکمن^{۱۱}، ۲۰۰۹).

در پژوهش‌های معاصر، پرسش از چیستی نوجوانی، جای خود را به چگونگی صورت‌بندی آن در گفتمان علمی داده است (لسکو^{۱۲}، ۲۰۱۲). دانش تولیدشده درباره‌ی نوجوانی همواره در تعامل با نیروهای اجتماعی، سیاست‌های آموزشی و گفتمان‌های روان‌شناختی بازتعریف شده است (لسکو، ۲۰۰۹؛ مایلز^{۱۳}، ۲۰۰۹). این تحولات لزوماً در متون نظری کلاسیک رخ نمی‌دهد، بلکه در انباشت تدریجی پژوهش‌های تجربی و عناوین آن‌ها قابل ردیابی است (بار^{۱۴}، ۲۰۱۵). عنوان پژوهش، نخستین سطح صورت‌بندی مسئله‌ی نوجوانی در شبکه‌ی دانش است.

در ایران، با گسترش آموزش عالی از دهه‌ی ۱۳۳۰، پژوهش‌های پرشماری درباره‌ی نوجوانان در حوزه‌هایی چون رشد، تربیت، خانواده، هویت و فضای مجازی تولید شده است. با این حال، این بدنه‌ی پژوهشی اغلب پراکنده و موضوع‌محور مانده و کمتر تحولی تاریخی و کلان از آن استخراج شده است. مرورها و کتاب‌های جامع موجود نیز عمدتاً به جمع‌بندی یافته‌های موضوعی پرداخته‌اند و بررسی سیر

1. Arnett
2. Dasberg
3. de Moraes, & Weinmann
4. Crosnoe & Johnson
5. Hashmi
6. Ariès
7. Claes

8. Mansour & Alsagheer
9. Hall
10. Steinberg
11. Larson, Wilson & Rickman.
12. Lesko
13. Males
14. Burr

تحول مفهوم نوجوانی، به‌ویژه از رهگذر تحلیل نظام‌مند عناوین پژوهش‌ها، مغفول مانده است. پژوهش حاضر با این پیش‌فرض آغاز می‌شود که تحلیل مضمون عناوین پژوهشی می‌تواند تغییر اولویت‌ها، تحولات مفهومی و جابه‌جایی گفتمان‌های مسلط را در طول زمان آشکار کند. این تحلیل افزون بر فهم دقیق‌تر وضعیت دانش نوجوانی در ایران، زمینه‌ای برای بازاندیشی نظری و جهت‌دهی به پژوهش‌های آینده فراهم می‌سازد.

مبانی نظری پژوهش

پژوهش حاضر در تلاقی سه سنت نظری طراحی شده است: برساخت‌گرایی اجتماعی، تحلیل گفتمان انتقادی فوکویی، و نظریه‌های رشد مثبت و عاملیت نوجوانی.

نخست، از منظر برساخت‌گرایی اجتماعی، نوجوانی نه واقعیتی زیستی-روان‌شناختی جهان‌شمول، که برساختی اجتماعی، تاریخی و گفتمانی است که پیوسته در تعامل با نیروهای اجتماعی و آموزشی بازتعریف می‌شود (بار، ۲۰۱۵؛ لسکو، ۲۰۱۲). تحلیل تاریخی-مضمونی عناوین پژوهشی، ردیابی چگونگی مسئله‌مند شدن نوجوانی در گفتمان علمی ایران را میسر می‌سازد. دوم، با الهام از آرای فوکو^۱ (۱۹۷۷) که دانش را در نسبت با قدرت می‌بیند، سوژه‌ی «نوجوان» در شبکه‌ای از گفتمان‌ها و نهادها برساخته می‌شود. سوم، برای ارزیابی کیفی تحولات، از نظریه‌های معاصر توانمندساز بهره گرفته شده است: نظریه‌ی رشد مثبت نوجوانی (لرنر و همکاران^۲، ۲۰۰۵؛ دامون^۳، ۲۰۰۴) که بر ظرفیت‌ها و نقاط قوت نوجوانان تأکید دارد و در برابر مدل‌های نقص‌محور (نظیر طوفان و استرس هال، ۱۹۰۴) می‌ایستد، و عاملیت^۴ از نظریه شناختی-اجتماعی بندورا^۵ (۲۰۰۱) که نوجوانان را کنش‌گرانی فعال و نه ابژه‌هایی منفعل می‌داند. بر این اساس، تغییرات مضامین پژوهشی در هفت دهه، صرفاً افزایش کمی دانش نیست، بلکه بازتاب دگرگونی در شیوه‌های سوژه‌سازی و تنظیم‌گری نوجوانی در گفتمان علمی ایران تفسیر خواهد شد.

پیشینه پژوهش

در طول هفت دهه گذشته (از سال ۱۳۳۳ تاکنون)، جامعه علمی ایران واکنش‌های متعددی به مسائل نوجوانی نشان داده است. طبق آمار استخراج شده از پایگاه‌های داده نورمگز^۶ و گنج، حجمی بالغ بر ۲۱،۵۰۰ پژوهش، پایان‌نامه و رساله‌ی دکتری تولید شده است. اما مسئله اساسی این جاست که علی‌رغم این حجم انبوه از تولیدات، هنوز تصویری یکپارچه و نظام‌مند از مسائل نوجوانی (آن گونه که در پژوهش‌ها رخ نموده است)، گرایش‌های موضوعی، خلاءهای پژوهشی و تحولات گفتمانی در مطالعات نوجوانی ایران وجود ندارد^۷. در واقع ما با نوعی تورم اطلاعاتی بدون تولید دانش ساختاریافته مواجه

1. Foucault
2. Lerner et al.
3. Damon
4. Agency
5. Bandura

پژوهش‌های حوزه نوجوانی در ایران می‌پردازد و بیش از ۳۰ سال پژوهش‌های مرتبط را در محورهای گوناگون در حوزه‌ی نوجوانی تحلیل می‌کند. اما متأسفانه به دست نویسندگان نرسید.

۶. البته در روزهای تالیف این مقاله نویسندگان متوجه شدند کتابی با عنوان "نوجوان ایرانی" در آذرماه ۱۴۰۴ توسط انتشارات سوره مهر چاپ شده است که به مرور نظام‌مند

هستیم. این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش کلیدی است که: مضامین غالب و الگوهای تحولی در عناوین پژوهش‌های نوجوانی ایران طی هفت دهه اخیر کدام‌اند؟ چگونه می‌توان این روندها را تحلیل کرد و چه مسیری را برای آینده ترسیم می‌کرد؟

روش پژوهش

این پژوهش توصیفی-تحلیلی با رویکرد تاریخی-اسنادی و در زمره مطالعات نظام‌مند، با هدف تحلیل تاریخی-مضمونی عناوین پژوهش‌های حوزه نوجوانی در ایران انجام شده است. برخلاف مرورهای سنتی، در این مطالعه از روش تحلیل مضمون شش مرحله‌ای براون و کلارک^۱ برای کشف الگوهای تحولی و گسست‌های گفتمانی در هفت دهه استفاده شد. جامعه‌ی پژوهش، تمام مقالات علمی-پژوهشی، علمی-ترویجی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های موجود در پایگاه‌های نورمگز و ایرانداک بود که عنوانشان به نوجوان اشاره داشت. تحلیل در سه مرحله انجام شد: نخست، آماده‌سازی و دوره‌بندی تاریخی: عناوین بر اساس سال انتشار در شش دوره (۱۳۳۳-۱۳۵۷، ۱۳۵۸-۱۳۶۹، ۱۳۷۰-۱۳۷۹، ۱۳۸۰-۱۳۸۹، ۱۳۹۰-۱۳۹۹، و ۱۴۰۰-۱۴۰۴) مرتب شدند. دوم، کدگذاری مضمونی: تمام ۲۱۲۵۳ عنوان با روش براون و کلارک و به کمک هوش مصنوعی و تحت نظارت کامل پژوهشگر کدگذاری شد. هر عنوان یک مضمون اصلی و یک زیرمضمون دریافت کرد. سپس چکیده‌ها نیز به صورت گزینشی تحلیل و کدگذاری شدند. کدگذاری اولیه توسط هوش مصنوعی انجام و موارد اختلافی توسط پژوهشگر اصلاح گردید. سوم، محاسبه‌ی فراوانی و روند مضامین در هر دوره و مقایسه با اسناد بالادستی. روایی کدگذاری با ضریب کاپا تأیید شد (۰,۸۶).

یافته‌ها: پژوهش

دوره اول: ۱۳۳۳-۱۳۵۷ (نوجوانی به مثابه تهدید و آسیب)

در این دوره، هم‌زمان با مدرنیزاسیون شتابان، نوجوانی از مفهومی صرفاً فیزیولوژیک به سوژه‌ای پیچیده‌ی اجتماعی تبدیل شد، اما نوجوان عمدتاً ابژه باقی ماند و این مرحله نه دوره‌ای برای رشد هویت، که بحرانی نیازمند مداخله‌ی نهادهای انتظامی، پزشکی و تربیتی تصویر شد.

جدول ۱: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۳۳-۱۳۵۷

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
آسیب‌شناسی و بزهکاری	۴۵٪
رسانه و سواد فرهنگی	۲۰٪
روان‌شناسی بلوغ و پزشکی	۱۵٪
نهاد خانواده و مدرسه	۱۲٪
هویت و تعارض نسلی	۸٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۳۹۷

مضمون نخست: گفتمان تهدید و مسئله‌ی اجتماعی (آسیب‌شناسی و بزهکاری). پربسامدترین مضمون که نوجوان را عامل بی‌ثباتی و منبع نگرانی برای نظم عمومی می‌دانست. پژوهش‌ها با محوریت

بزهکاری، علل آن را در عوامل زیستی (بلوغ خطرناک)، روانی و اجتماعی (فقر، خانواده‌ی ناکارآمد) جست‌وجو می‌کردند (موسی‌زاده، ۱۳۴۹). رسانه‌های نوین، به‌ویژه سینما، عامل انحراف و جرم‌زایی (پریخ، ۱۳۴۴) و اوقات فراغت خلای خطرناک برای بزهکاری تلقی می‌شد (سرخوش، ۱۳۵۳). منطق حاکم، پیشگیرانه، حقوقی و کنترلی و مبتنی بر تقویت نهادهای نظارتی و اصلاح قوانین بود.

مضمون دوم: گفتمان رسانه و فرهنگ. از اواسط دهه‌ی چهل، سینما لایه‌ی جدیدی در پژوهش‌ها ایجاد کرد؛ برخی آن را تزریق‌گر فساد می‌دیدند (پریخ، ۱۳۴۴) و مفاهیمی چون «هنرپیشه‌دوستی» به اشتباه انحراف شخصیتی کدگذاری می‌شد. هم‌زمان، با تأسیس قانون پرورش فکری، عناوینی مانند فیلم‌شناسی تحلیلی فیلم‌های قانون (۱۳۵۶) یا بررسی مفاهیم اجتماعی در کتاب‌های نوجوانان (۱۳۵۷) ظهور کرد و حوزه‌ی ادبیات و رسانه‌ی کودک و نوجوان رسمیت یافت. این گفتمان کمتر به تأثیرات و بیشتر بر متن، مؤلف و کیفیت زیباشناختی یا آموزشی آثار متمرکز بود.

مضمون سوم: گفتمان روان‌شناسی بلوغ و پزشکی. این گفتمان نوجوانی را از منظر پزشکی، روان‌شناسی رشد و بهداشت عمومی بررسی می‌کرد و بر تغییرات جسمانی و روانی بلوغ، سلامت جنسی و پیشگیری از حاملگی زودرس متمرکز بود. نوجوان مجموعه‌ای از فرآیندهای هنجاری زیستی تعریف می‌شد و آموزش جنسی در چهارچوب پیشگیری از انحرافات اخلاقی و اجتماعی مطرح می‌گردید.

مضمون چهارم: گفتمان نهادهای جامعه‌پذیری (تربیت نوجوان مطلوب). مکمل گفتمان نخست، با تمرکز بر راه‌حل نهادی. نوجوان ماده‌ی خامی تصور می‌شد که باید توسط خانواده و مدرسه برای تبدیل به شهروند مطلوب شکل داده شود. خانواده نیازمند آموزش تشخیص داده شد (انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۵۱؛ کلاس‌های آموزش خانواده، ۱۳۵۴) و مدرسه کارخانه‌ی تولید سوژه‌های منضبط. ظهور «خانه‌ی نوجوانان» (۱۳۵۵) تجسم این نگاه مهندسی‌گرا برای پرکردن اوقات فراغت و پیشگیری از انحراف بود.

مضمون پنجم: گفتمان هویت و تعارض نسلی. این گفتمان حاشیه‌ای‌تر، برای نخستین بار نوجوان را سوژه‌ای با عاملیت نسبی و ذهنیت خاص می‌دید. عناوینی چون «طرز فکر نوجوانان نسبت به زن» (۱۳۵۰) یا «معاشرت دختران و پسران» (۱۳۵۱) و مباحث سبک پوشش و عشق (۱۳۵۰)، تنش بین نسلی و تقابل فردیت‌خواهی نوجوان با انتظارات هنجاری را نشان می‌داد. با این حال، تحلیل همچنان از موضع نگرانی و هشدار و با تأکید بر لزوم هدایت این تمایلات برای جلوگیری از تقلید از غرب صورت می‌گرفت؛ بنابراین صدای نوجوان بازتاب می‌یافت اما عمدتاً مسئله‌دار و نیازمند مدیریت تفسیر می‌شد.

دوره دوم: ۱۳۶۹-۱۳۵۸: گفتمان نوجوانی در دهه‌ی اول پس از انقلاب اسلامی

این دهه شاهد گذار پارادایمیک از نگاه سلبی به ایجابی است. اگر پیش از انقلاب، نوجوان شهروند مدرن در حال خطا و تهدیدی برای نظم بود، اکنون سرمایه‌ای معنوی، انقلابی و سرباز آینده‌ی نظام تلقی می‌شود. هم‌زمان، دو گفتمان سلامت روان و کنترل اجتماعی نیز حضوری پررنگ دارند و تصویری چندپاره و پرتنش می‌سازند: نوجوان هم‌زمان سوژه‌ای آرمانی، آسیب‌پذیر و موضوع مطالعه‌ی علوم جدید است. پنج مضمون این دوره عبارت‌اند از:

جدول ۲: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۶۹

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
تربیت انسان انقلابی	۲۹,۳٪
کنترل و آسیب‌های اجتماعی	۲۵,۹٪
سلامت، رشد و روان‌شناسی	۲۲,۴٪
تولید فرهنگ و هنر (انقلابی)	۱۳,۸٪
تعلیم و تربیت برای والدین	۸,۶٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۳۱۲

مضمون اول: گفتمان تربیت انسان انقلابی-ایدئولوژیک. پربسامدترین گفتمان که نوجوان را سرمایه‌ای معنوی و پروژه‌ای برای ساختن آینده‌ی نظام می‌بیند. هدف، تربیت نوجوان متعهد، سرباز امام زمان و مؤمن انقلابی است و مفاهیمی چون تزکیه و تعلیم، جهاد فرهنگی، تربیت سیاسی و شهادت برجسته می‌شوند. نهادهای نوپا (امور تربیتی، جهاد سازندگی) و بازتعریف‌شده (کانون پرورش فکری) مجری این پروژه بودند. انحرافات نیز نه صرفاً جرم، که کژی و استثمار فکری ناشی از دوری از فطرت تعبیر می‌شدند.

مضمون دوم: گفتمان کنترل و آسیب‌های اجتماعی. با وجود کاهش سهم، این گفتمان همچنان نیرومند است، اما منطق تبیین و درمان تغییر کرده است. تأکید بر علل ساختاری (فقر، طلاق، بیکاری، حاشیه‌نشینی) تداوم و تقویت یافته، اما راه‌حل‌ها رنگ تربیتی و اصلاحی گرفته‌اند. عناوینی چون «تعارض الگوهای خانه و مدرسه» و تأسیس «بهکده» برای نوجوانان بزهکار، نخستین نشانه‌های گسست گفتمانی را نشان می‌دهد. نوجوان در این آثار، سرگشته‌ی میان انضباط مدرسه و کشش‌های دنیای مدرن در خانواده تصویر می‌شود.

مضمون سوم: گفتمان سلامت، رشد و روان‌شناسی. رشد چشمگیر این گفتمان از مهم‌ترین یافته‌هاست. برخلاف تصور اولیه، این دهه شاهد عقب‌نشینی علم غربی نبود، بلکه علم در خدمت اهداف ملی ابزار شد. از اواسط دهه‌ی ۶۰، مباحث بالینی شتاب گرفت و پژوهش‌ها کمی، مبتنی بر ابزارهای استاندارد، و متمرکز بر افسردگی، اضطراب، عزت نفس، پرخاشگری و کاربست نظریه‌های پیاز (لطف‌آبادی، ۱۳۶۵) و اریکسون (لطف‌آبادی، ۱۳۶۶) شدند. این گفتمان در لایه‌ای موازی و غالباً مستقل از گفتمان ایدئولوژیک، نوجوان را سوژه‌ی فردی در حال رشد با نیازهای روان‌شناختی خاص می‌دید. در مقابل، گفتمان موازی الهیاتی با عناوینی چون «تربیت در مکتب اسلام» و «شناخت حالات نفسانی» به دنبال کشف نفس به جای رفتار بود.

مضمون چهارم: گفتمان تولید فرهنگ و هنر. فعالیت‌های فرهنگی صراحتاً در خدمت تربیت اسلامی تعریف می‌شدند. تئاتر و سینما «دژ مستحکم پرورشی» تلقی می‌شدند (ترجمه‌ی مقاله‌ای با همین عنوان، ۱۳۶۳) و تأسیس سینماهای آموزشی، جشنواره‌های فیلم و تئاتر کودک (اصفهان و قزوین) و بازتعریف مأموریت کانون پرورش فکری ذیل گفتمان انقلاب، مصادیق این سیاست‌گذاری بودند. گسترش پژوهش‌های ادبیات کودک و نوجوان نیز در پی درونی‌سازی ارزش‌های معنوی با ابزار زیبایی‌شناختی بود.

مضمون پنجم: گفتمان تعلیم و تربیت برای والدین. این گفتمان که عمدتاً خطاب به معلمان و والدین بود، پل ارتباطی میان گفتمان انقلاب اسلامی و محیط‌های روزمره (مدرسه و خانه) محسوب می‌شد. محتوای آن معطوف به «چگونه‌ها» بود: چگونه تدریس کنیم؟ چگونه ارتباط برقرار کنیم؟ چگونه با مشکلات رفتاری برخورد کنیم؟ مجلات تخصصی و بخش‌های مشاوره، نقش کلیدی در انتشار این دستورالعمل‌ها داشتند.

دوره سوم: ۱۳۷۹-۱۳۷۰: از آرمان‌گرایی تربیتی تا خودآگاهی انتقادی

این دهه، دوران گذار از دفاع مقدس به سازندگی و اصلاحات، شاهد گسستی معرفت‌شناختی در مطالعات نوجوانی است. گفتمان مسلط از آرمان‌گرایی تربیتی اولیه به مهندسی اجتماعی دولت‌پایه و سپس به خودآگاهی انتقادی نهادی تغییر مسیر داد. مطالعات این دوره دوفازی است: از یک سو، رویکرد آسیب‌محور با نگاه امنیتی-اجتماعی، نوجوانی را بحران ملی و موجودی در لبه‌ی بزهکاری، اعتیاد و کژاجتماعی شدن (۱۳۷۳) ترسیم می‌کرد؛ از سوی دیگر، شاهد تولد تخصص‌گرایی علمی و نهادینه‌سازی مفهوم نوجوانی هستیم. شش مضمون اصلی عبارت‌اند از:

جدول ۳: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۷۰

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
نقد ادبی و هنری	۳۵٪
روان‌شناسی و مشاوره	۲۳٪
آسیب‌شناسی اجتماعی	۱۳٪
پزشکی، بهداشت و تربیت‌بدنی	۱۱٪
تربیت اسلامی و الهیات نوجوان	۱۰٪
مدیریت و سیاست‌گذاری فرهنگی	۸٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۱۵۰۲

مضمون اول: نقد ادبی و هنری. از تعلیم‌محوری تا تکثرگرایی زیبایی‌شناختی. ادبیات کودک و نوجوان با حدود یک‌سوم کل تولیدات فکری، جدی‌ترین ابزار ارتباطی این دهه بود. در ابتدا، نقد ادبی صرفاً گزینش‌گری اخلاقی و تطبیق محتوا با ارزش‌های رسمی بود، اما با ظهور نقد مدرن و ساختارگرا، تمرکز از پیام به ساختار معطوف شد. استناد به پژوهش‌هایی چون «مرزهای خیال‌پردازی» (۱۳۷۸) و نقد ژانرهایی مانند فانتزی هری‌پاتر (۱۳۷۹)، نشان‌دهنده‌ی پذیرش نیاز نوجوان به گریز از واقعیت و نیازهای فراتر از تعلیم است.

مضمون دوم: روان‌شناسی و مشاوره. گذار از سنجش‌گری به معناگرایی بالینی. پارادایم روان‌شناسی از تربیتی مدرسه‌محور به بالینی تغییر جهت داد. پژوهش‌های آغازین بر سنجش هوش‌بهر و پیشرفت تحصیلی متمرکز بودند، اما آثار متأخر به بحران وجودی، افسردگی دختران و ادراک خود در نوجوانان آزاردیده (۱۳۷۹) پرداختند. افسردگی، اضطراب، پرخاشگری، بحران هویت و کم‌رویی بیشترین فراوانی را داشتند. مشاوره نیز دیگر نه اقدامی اصلاحی برای خاطیان، که ضرورتی برای سلامت روان در برابر تغییرات سریع اجتماعی تلقی شد.

مضمون سوم: آسیب‌شناسی اجتماعی و بزهکاری. بازخوانی جرم در بستر ساختار. شاخص‌ترین یافته در این مضمون، گذار از جرم‌نگاری فردی به علت‌یابی ساختاری است. در اوایل دهه، بزهکاری انحرافی اخلاقی تلقی می‌شد، اما پژوهش‌های اواخر دهه با موضوعاتی چون تأثیر طلاق، مهاجرت و حاشیه‌نشینی (۱۳۷۹)، بزهکار را معلول نظام‌های ناکارآمد خانوادگی و اجتماعی بازنمایی کردند. بزهکاری فراوان‌ترین مسئله اجتماعی (۳۵ پژوهش) و سرقت، فرار از خانه و اعتیاد مضامین پرتکرار بودند. اعتیاد نیز از تابو به موضوعی پژوهشی برای آموزش والدین تبدیل شد.

مضمون چهارم: پزشکی، بهداشت و تخصص‌گرایی در سلامت. نوجوانی به‌شدت با معیار پزشکی سنجیده شد. دغدغه‌های آغازین فیزیکی بودند (دندان‌پزشکی، قد، وزن، واکسیناسیون)، اما در اواخر دهه موضوعاتی چون رابطه‌ی چاقی و اعتماد به نفس یا آنترپومتری حرفه‌ای (۱۳۷۸) مطرح شد؛ یعنی پزشکی از بقای جسمی به کیفیت زندگی و سلامت روان‌تنی حرکت کرد. سلامت دختران نوجوان و بهداشت باروری (مانند عوارض بارداری زیر ۲۰ سال، ۱۳۷۸) رسمیت یافت. تأسیس انجمن روان‌پزشکی کودک و نوجوان (۱۳۷۹) نیز گواه عمق‌یابی کیفی این مضمون است.

مضمون پنجم: تربیت دینی و الهیات نوجوانی. از شریعت‌مداری به پاسخ‌گویی اقناعی. این مضمون مسیری از انتقال مستقیم مفاهیم به الهیات کاربردی پیمود. نوجوان میدان نبرد فرهنگی دیده می‌شد: از یک سو تعمیق بینش مذهبی و نماز به‌عنوان سد دفاعی (۱۳۷۴)، و از سوی دیگر نگرانی از ویدئوهای مبتذل و موسیقی‌های غربی (رپ و هوی متال، ۱۳۷۷). مواجهه با جهانی‌شدن، محققان را به آسیب‌شناسی روش‌های سنتی سوق داد و عناوینی چون «پاسخ به شبهات دینی نوجوانان» و پژوهش‌های جامعه‌شناختی مانند «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و نظریه‌ی سکولار شدن» (۱۳۷۸)، نشان‌دهنده‌ی تمرکز بر معنا و پیوند عاطفی به جای تکلیف، و اوج علمی‌سازی گفتمان دینی است.

مضمون ششم: جامعه‌شناسی رسانه و مدیریت فرهنگی. مواجهه با زیست‌بوم دیجیتال. مدیریت فرهنگی از کنترل سخت به مدیریت نرم و شناخت زیرساخت‌ها حرکت کرد. دغدغه‌ی تأثیر تلویزیون در آغاز دهه، جای خود را به کنجکاوی و هراس از اینترنت و تلفن همراه در پایان دهه داد. ظهور تشکلهای غیردولتی و انجمن‌های صنفی نویسندگان نیز نشان‌دهنده‌ی گذار از مدیریت متمرکز دولتی به مشارکت مدنی در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی نسل جوان است.

دوره چهارم: ۱۳۸۹-۱۳۸۰: تثبیت مداخلات روانشناختی؛ تثبیت مضامین آسیب‌شناسی اجتماعی

تحلیل فراداده‌های این دهه نشان می‌دهد که از نظر مضمونی، آورده‌ی کاملاً جدیدی نسبت به دهه‌ی هفتاد مشاهده نمی‌شود و غالب مضامین با وزن و فراوانی تقریباً مشابهی تکرار شده‌اند. با این حال، دو تغییر کمی و کیفی مهم رخ داده است: نخست، کاهش سهم پژوهش‌های مرتبط با ادبیات و هنر، و دوم، افزایش چشمگیر پژوهش‌هایی با مضامین اجتماعی، به‌ویژه در حوزه‌ی آسیب‌های اجتماعی و مفهوم خانواده. هم‌زمان، بخش بزرگی از جمعیت متولدشده در انفجار جمعیتی دهه‌ی شصت، در این دهه زیر بیست سال بودند که این امر به انفجار پژوهشی در حوزه‌های روان‌شناسی بالینی، آسیب‌شناسی اجتماعی

و ادبیات دامن زد. در مجموع، این دهه بیش از هر چیز شاهد تداوم گذار پارادایمی از نگاهی تک‌بعدی و عمدتاً آسیب‌شناسانه به نگاهی پیچیده، چندرشته‌ای و سیستمی بود؛ گذاری که نه تنها نشان‌دهنده‌ی بلوغ روش‌شناختی، بلکه بازتابی از تغییر نگاه جامعه و سیاست‌گذاران به نسل جوان در بستر جهانی‌شدن و انقلاب دیجیتال است. تحلیل ۳۰۷۹ پژوهش این دوره، هفت کلان‌مضمون به‌هم‌پیوسته را آشکار می‌سازد:

جدول ۴: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۰

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
روان‌شناسی بالینی و مشاوره	۳۸٪
آسیب‌شناسی اجتماعی و جرم‌شناسی	۲۲٪
ادبیات، هنر و نقد فرهنگی	۱۸٪
خانواده و نظام فرزندپروری	۱۲٪
علوم تربیتی و آموزش تفکر	۵٪
تکنولوژی و رسانه‌های نوپدید	۳٪
پزشکی و سلامت جسمانی	۲٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۳۰۷۹

مضمون نخست: روان‌شناسی بالینی و مشاوره (گذار از توصیف به درمان‌گری). این مضمون همچنان ستون فقرات پژوهش‌های نوجوانی را تشکیل می‌دهد، اما جهت‌گیری آن از شیوع‌شناسی و توصیف اختلالات به سمت اثربخشی مداخلات درمانی تغییر یافته است. در سال‌های آغازین دهه، رویکرد غالب متأثر از مدل پزشکی بود و عمدتاً به شیوع‌شناسی افسردگی و اضطراب می‌پرداخت (افروز، ۱۳۸۰). اما در میانه‌ی دهه، تمرکز بر درمان‌های شناختی-رفتاری (CBT) و تحلیل رفتار متقابل (TA) برای کاهش نشانه‌های اختلالات افزایش یافت (امیری، ۱۳۸۵) و مفاهیمی چون خودکارآمدی، امید و تاب‌آوری در کانون توجه قرار گرفت. هم‌زمان، تلاش برای بومی‌سازی ابزارهای سنجش مانند مقیاس‌های آیزنک (عسگری، ۱۳۸۳) و ایشنباخ (حبیبی عسکرآباد، ۱۳۸۶) به منظور ارتقای دقت مداخلات بالینی انجام شد. سازه‌های عزت‌نفس و افسردگی در صدر متغیرهای وابسته‌ی این پژوهش‌ها قرار دارند.

مضمون دوم: آسیب‌شناسی اجتماعی و جرم‌شناسی (گذار از نگاه پلیسی به نگاه سیستمی). این مضمون گذار از نگاه تک‌بعدی و پلیسی به نگاه سیستمی و اصلاحی را به‌وضوح نشان می‌دهد. خانواده به عنوان کانون اصلی تولید انحراف و هم‌زمان بستر اصلی پیشگیری شناسایی شد. لایحه‌ی تشکیل دادگاه‌های اطفال و نوجوانان بزهکار (۱۳۸۳) نماد این گذار حقوقی از «مجازات نوجوان» به «بازپروری کودک معارض قانون» است. تبیین‌ها از تک‌عاملی فاصله گرفته و به سمت تحلیل‌های چندعاملی (متغیرهای فردی، خانوادگی و نهادی) حرکت کرده‌اند. چهار موضوع پرتکرار این مضمون عبارت‌اند از: نخست، فرار دختران که به عنوان یک بحران اجتماعی-جنسیتی برجسته شد و پژوهش‌گران آن را نه بزه‌ی صرف، بلکه واکنشی دفاعی در برابر خشونت خانگی، اعتیاد والدین و سبک‌های فرزندپروری مستبدانه تحلیل کردند (حمیدی، ۱۳۸۳؛ ربیعی و عزیزی، ۱۳۸۳؛ حیدری و رسول‌زاده طباطبایی، ۱۳۸۶). فرار دختران همبستگی مستقیمی با بزه‌دیدگی‌های بعدی (مانند استثمار جنسی) نشان می‌داد

(موسوی میرک، ۱۳۸۴؛ شاره، اصغرنژاد فرید و یزداندوست، ۱۳۸۸). دوم، اعتیاد نوجوانان که ریشه در ساختارهای خانوادگی و فشار همسالان داشت و نقش پدر معتاد به عنوان الگو و عامل استرسزا مورد تأکید قرار گرفت (پورشهناز، شاملو، جزایری و قاضی طباطبایی، ۱۳۸۴؛ یزدخواستی، ۱۳۸۱). سوم، آسیب‌های نوپدید در فضای مجازی که با ورود تکنولوژی در اواسط دهه وارد ادبیات پژوهشی شد و پدیده‌هایی چون اعتیاد اینترنتی، استثمار جنسی در فضای مجازی و تأثیر بازی‌های رایانه‌ای خشن بر وندالیسم و پرخاشگری را بررسی کرد (جهانگیر، ۱۳۸۳). چهارم، رفتارهای ضداجتماعی عینی نظیر سرقت و تخریب اموال عمومی.

مضمون سوم: ادبیات، هنر و نقد فرهنگی (بلوغ نقد و پیوند با روان‌شناسی). این مضمون حضور خود را حفظ کرد، اما ادبیات نوجوان از جایگاه سرگرمی صرف خارج شد و به موضوع تحقیق علمی تبدیل گردید. تحلیل‌های ساختارگرایانه بر آثار نویسندگانی چون هوشنگ مرادی کرمانی و قیصر امین‌پور، و پیوند ادبیات با روان‌شناسی در قالب کتاب‌درمانی، نشان‌دهنده بلوغ نقد ادبی در این دوره است (شجاعی ماسوله، مهری، ۱۳۸۹). پژوهش‌ها از نقد ادبی ساده به سمت تاریخ‌نگاری، نظریه‌پردازی اجتماعی و تحلیل نشانه‌شناختی متون پیش رفتند. ادبیات نوجوان ایران به سمت واقع‌گرایی اجتماعی حرکت کرد (پارمحمدی، یمینی و قنبری، ۱۳۸۹) و بازنویسی متون کهن مانند شاهنامه و مثنوی با زبان مدرن نیز جریانی قوی بود (خسرونژاد، ۱۳۸۷).

مضمون چهارم: خانواده و نظام فرزندپروری (زیربنای هویت و منشأ آسیب). خانواده در این دهه نه تنها نهادی حمایتی، بلکه زیربنای اصلی شکل‌گیری هویت و در عین حال منشأ آسیب‌های اجتماعی (مانند فرار و اعتیاد) شناخته شد. تمرکز ویژه‌ای بر سبک‌های فرزندپروری و رابطه‌ی آن با رفتارهای نابهنجار صورت گرفت (حق‌بین، ۱۳۸۴) و انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده به عنوان متغیرهای واسطه‌ای کلیدی در پیش‌بینی سلامت روان نوجوان شناسایی شدند (خسروی، فتحی و ثاقب‌جو، ۱۳۹۶). تأثیر طلاق و اعتیاد والدین نیز به عنوان گره‌های کور در شبکه‌ی مسائل نوجوانی این دهه برجسته شد (شکریگی، ۱۳۸۶).

مضمون پنجم: علوم تربیتی و آموزش تفکر (ظهور فلسفه برای کودکان). یکی از یافته‌های جالب‌توجه این دهه، ظهور و تثبیت پژوهش‌هایی با موضوع «فلسفه برای کودکان» در اواخر دهه است. این مضمون که در ابتدای دهه (۱۳۸۰-۱۳۸۱) تقریباً وجود نداشت، در اواخر دهه به یکی از محورهای اصلی پژوهش‌های تربیتی تبدیل شد.

مضمون ششم: تکنولوژی و رسانه‌های نوپدید (شکل‌گیری زیست‌جهان رسانه‌ای). ورود تکنولوژی‌های نوپدید در اواسط دهه، مضامین جدیدی را شکل داد. در ابتدای دهه، نگرانی‌ها حول ویدئو و ماهواره بود، اما از سال ۱۳۸۵ به بعد، اینترنت، چت‌روم‌ها و بازی‌های رایانه‌ای صدرنشین شدند. پژوهش‌ها با نگاهی غالباً آسیب‌شناسانه به اعتیاد اینترنتی، تأثیر بازی‌های خشن بر پرخاشگری و شکاف دیجیتالی بین والدین و فرزندان پرداختند (پشوتنی‌زاده، ۱۳۸۹؛ معیدفر، حبیب‌پور گتایی و گنجی، ۱۳۸۶). با این حال، پژوهش‌های اواخر دهه به جای نفی اینترنت، به دنبال طراحی وبسایت‌های بومی و

ایمن برای نوجوانان بودند (پشوتنی‌زاده، ۱۳۸۹) که نشان‌دهنده‌ی پذیرش تدریجی اینترنت به عنوان یک محیط زیست جدید است.

مضمون هفتم: پزشکی و سلامت جسمانی (رویکرد واقع‌گرایانه به سلامت باروری). این مضمون با پژوهش‌هایی درباره‌ی آموزش بلوغ به دختران، پیشگیری از آزار جنسی و رفتارهای بهداشتی نوجوانان، رویکردی واقع‌گرایانه به سلامت باروری و صیانت جسمانی را نشان می‌دهد (پناهی، ۱۳۸۴؛ سلحشور، ۱۳۸۴). اپیدمیولوژی چاقی و سلامت دهان و دندان نیز فراوانی بالایی در مطالعات پزشکی این دوره داشت (داوری و همکاران، ۱۳۹۰).

دوره پنجم: ۱۳۹۹-۱۳۹۰: دهه‌ی گذار گفتمانی نوجوانی؛ گذار از تلاطم به تکامل

دهه‌ی نود شمسی در ادامه‌ی دهه‌ی هشتاد و با همه‌ی ویژگی‌های آن فهم می‌شود، اما در تاریخ اجتماعی ایران، دورانی منحصربه‌فرد و سرشار از چالش‌های گذار است. در این بازه، مفهوم نوجوانی از یک مرحله‌ی تحولی ساده به پدیده‌ای چندبعدی و استراتژیک تغییر ماهیت داد. حجم پژوهش‌ها (بیش از ۸۰۰۰ عنوان) نه صرفاً افزایش کمی، که نشانه‌ای از دگرگونی در نحوه‌ی مسئله‌مند شدن نوجوانی در فضای علمی کشور بود. این دهه که با جهش بی‌سابقه‌ی نفوذ اینترنت آغاز شد و با تغییرات بنیادین در نظام قانون‌گذاری به پایان رسید، تلاش کرده است تا از رویکردهای سنتی و تک‌بعدی فاصله گرفته و به سمت درک پیچیدگی‌های روان‌شناختی، حقوقی و جامعه‌شناختی نسل موسوم به «بومیان دیجیتال» حرکت کند (خواجسته‌نایان و همکاران، ۱۳۹۹؛ احمدی و زینلی، ۱۴۰۲)، همسو با مدل‌های اکولوژیک برون‌فراخ‌ر^۱، نظریه‌های رشد مثبت نوجوانی (لرنر و همکاران، ۲۰۰۵؛ دیمون، ۲۰۰۴) و عاملیت (بندورا، ۲۰۰۱).

در نیمه‌ی نخست این دهه، نگاه به نوجوان به عنوان منشأ خطر، تحت تأثیر «مدل نقیصه» (طوفان و فشار استنلی هال) احیا شد و تمرکز غالب بر شناسایی عوامل بزهکاری، اعتیاد و انحرافات رفتاری بود. اما در نیمه‌ی دوم، چرخشی پارادایمیک به سمت نظریه‌های تحول مثبت نوجوانی رخ داد و پژوهشگران با الهام از نظریات مدرن، به واکاوی سازه‌هایی چون تاب‌آوری، بهزیستی روان‌شناختی و ذهن‌آگاهی پرداختند که نشان‌دهنده‌ی تغییر نگاه از کنترل به توانمندسازی نوجوان است. ضلع دیگر این تحول در ساحت حقوقی و جرم‌شناسی با دو نقطه‌ی عطف قانونی یعنی تصویب قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲) و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹) رقم خورد. هم‌زمان، نفوذ فراگیر رسانه‌های اجتماعی، زیست‌جهان نوجوان ایرانی را دگرگون ساخت و مفاهیمی چون هویت مجازی، قلدری سایبری و سواد رسانه‌ای از حاشیه به متن پژوهش‌ها آمدند. در اواخر دهه، فضای مجازی نه تهدیدی بیرونی، که اکوسیستمی تحولی تحلیل می‌شد و ضرورت تدوین مدل‌های بومی فرزندپروری دیجیتال را برجسته کرد. پایان این دهه با بحران کووید-۱۹ گره خورد که همچون کاتالیزوری، شکاف‌ها و ظرفیت‌های جدیدی را در مطالعات نوجوانی آشکار کرد و پژوهش‌های سال ۱۳۹۹ با تمرکز بر اضطراب کرونا، سوگ پیچیده و تبعات قرنطینه، سرعت واکنش جامعه‌ی علمی ایران را نشان دادند. هفت کلان‌مضمون این دهه عبارت‌اند از:

جدول ۵: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۹

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
سلامت روانی-اجتماعی و مداخلات بالینی	۳۶,۸٪
ادبیات و هنر	۱۸,۴٪
حقوق، جرم‌شناسی و سیاست‌گذاری	۱۳,۲٪
رسانه، فضای مجازی و سواد دیجیتال	۹٪
علوم ورزشی و فیزیولوژی	۸,۶٪
خانواده و تعاملات والد-نوجوان	۸٪
آموزش و یادگیری	۶٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۸۰,۹۲

مضمون نخست: سلامت روانی-اجتماعی و مداخلات بالینی (چرخش از توصیف به مداخله و پزشکی‌شدن نوجوانی). این مضمون نه تنها پرتکرارترین حوزه، بلکه همچنان ستون فقرات پژوهش‌های نوجوانی است. این تمرکز، فراتر از اولویت موضوعی، بیانگر صورت‌بندی نوجوانی به‌مثابه یک «موقعیت بالینی» است؛ صورتی که در آن نوجوانی به‌طور طبیعی‌کنان شانسایی اختلال، مدیریت خطر و مداخله‌گری می‌شود. این نگاه اگرچه با یافته‌های علوم اعصاب تحولی درباره‌ی آسیب‌پذیری ذاتی دوره‌ی نوجوانی همخوانی دارد (بلکیمور و چودوری، ۲۰۰۶؛ کیسی و همکاران، ۲۰۰۸)، اما در بستر ایران به دلیل غلبه‌ی مطلق این مضمون، به بالینی‌شدن و پزشکی‌شدن مفهوم نوجوانی انجامیده است. در ابتدای دهه، نگاه غالب بر توصیف اختلالات و شناسایی عوامل خطر فردی متمرکز بود، اما از میانه‌ی دهه چرخشی بنیادین از توصیف به مداخله رخ داد. درمان‌های موج سوم شامل درمان پذیرش و تعهد (ACT) با بیش از ۱۵۰ عنوان، ذهن‌آگاهی (MBSR/MBCT) با بیش از ۱۰۰ عنوان، رفتاردرمانی دیالکتیکی (DBT) و شفقت‌درمانی (CFT) به‌گفتمان مسلط تبدیل شدند. این رویکردها با تأکید بر سازه‌هایی چون تنظیم شناختی هیجان، انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و پذیرش، نوجوان را سوژه‌ای دچار بدتنظیمی عاطفی بازتعریف کردند. نکته‌ی حائز اهمیت، بومی‌سازی فعال دانش جهانی بود: پژوهشگران ایرانی با تلفیق ACT با آموزه‌های اسلامی (صبر، توکل، دعا)، درمان یکپارچه‌ی توحیدی و معنویت‌درمانی اسلامی را طراحی کردند. در سال‌های پایانی، این مضمون با ورود به عصر تکنولوژی درمانی و علوم اعصاب کاربردی، ابعاد پیچیده‌تری یافت و استفاده از ابزارهایی چون تحریک الکتریکی مغز (tDCS)، نوروفیدبک و واقعیت مجازی برای درمان اختلالاتی مانند اعتیاد، لکنت زبان و اضطراب، نشان‌دهنده‌ی گرایش به پزشکی‌شدن کامل نوجوانی است. بیشترین تراکم پژوهشی حول اضطراب، افسردگی، افکار خودآسیب‌رسان، اختلالات خوردن، پرخاشگری، قلدری، نشخوار فکری و تنظیم هیجان بود.

مضمون دوم: ادبیات و هنر (از انتقال ارزش به جراحی هویت و نقد قدرت). این حوزه با ۱۸,۴٪ از کل عناوین، دومین ابرمضمون پرتکرار دهه‌ی نود بود. در ابتدای دهه، متون ادبی عمدتاً ابزاری برای انتقال ارزش‌های رسمی به سوژه‌ای منفعل بودند، اما با پیشروی دهه، بلوغ روش‌شناختی حاصل شد و محققان با بهره‌گیری از چارچوب‌های پیچیده‌ای چون نشانه‌شناسی لایه‌ای، چندآوایی باختین (آقاپور، ۱۳۹۵) و نظریه‌ی دریافت آیزر، لایه‌های پنهان متن را واکاوی کردند. ادبیات دیگر نه سرگرمی یا وسیله‌ی پند و اندرز، بلکه متنی فرهنگی پیچیده تلقی شد که وظیفه‌ی آن بازتعریف سوژگی نوجوان و به رسمیت

شناختن تخیل آزاد است. در لایه‌ای عمیق‌تر، ادبیات داستانی و هنرهای نمایشی به میدانی برای جراحی هویت و نقد ساختارهای قدرت مبدل گشتند و پژوهش‌ها با استفاده از نظریه‌ی قدرت فوکو، به بازنمایی گروه‌های نامرئی پیشین (کودکان کار، نوجوانان معلول، اقلیت‌ها و فرودستان) پرداختند. هم‌چنین، جریان بازخوانی میراث کهن و بازنویسی متون کلاسیک (شاهنامه، مثنوی) با هدف تقویت هویت ملی در برابر نفوذ رسانه‌های جهانی تداوم یافت، در حالی که ظهور رویکردهای نوینی چون نقد زیست‌محیطی و ادبیات تطبیقی با کشورهای منطقه، نشان‌دهنده‌ی تمایل آکادمی به درک موقعیت نوجوان در زیست‌بوم فرهنگی فرامرزی است. در سال‌های پایانی، پیوند ادبیات با روان‌شناسی بالینی در قالب کتاب‌درمانی و تأثیر کاربردی، این حوزه را از دانش نظری به تکنولوژی درمانی و آموزشی تغییر ماهیت داد.

مضمون سوم: حقوق، جرم‌شناسی و سیاست‌گذاری (انقلاب ساختاری به سوی عدالت ترمیمی). برخلاف دهه‌های قبل، این مضمون به‌طور چشمگیری افزایش یافت، به‌ویژه در نیمه‌ی دوم دهه. این جهش در پیوند با سه رویداد تقنینی رخ داد: تصویب قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲)، قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲)، و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹) که نقطه‌ی عطفی در تاریخ حقوق کودک ایران است. تحلیل روند پژوهش‌ها نشان‌دهنده‌ی چرخش پارادایمیک از نظام کیفری سزاگرا به سمت عدالت ترمیمی و حمایتی است. در ابتدای دهه، گفتمان حقوقی بر تبیین کلی بزهکاری و واکنش‌های تنبیهی متمرکز بود، اما با تصویب قوانین مذکور، جامعه‌ی علمی وارد فاز جدیدی از دادرسی افتراقی شد که در آن نوجوان بزهکار نه مجرم، که سوژه‌ای با مسئولیت کیفری تدریجی بازتعریف گشت. این تحول موجب شد حجم عظیمی از پژوهش‌ها به واکاوی نوآوری‌های تقنینی، از جمله نهاد پرونده‌ی شخصیت (سهرابی، ۱۳۹۲)، تعویق صدور حکم (جزایری فارسانی و فرهنگ، ۱۴۰۲) و مجازات‌های جایگزین حبس اختصاص یابد. در اواسط دهه، پیوند حقوق و علوم اعصاب تحت عنوان «جرم‌شناسی عصب» (مصطفی‌پور و حسینی، ۱۳۹۶) ظهور کرد که تبیین بزهکاری را از محیط اجتماعی به ساختار بیولوژیک مغز، به‌ویژه عدم بلوغ قشر پیش‌پیشانی، منتقل کرد.

مضمون چهارم: رسانه، فضای مجازی و سواد دیجیتال (از هراس اخلاقی تا تحلیل زیست‌جهان دیجیتال). این مضمون در طول دهه تحولی بنیادین را از رویکرد پدافندی و هراس اخلاقی به سمت تحلیل زیست‌جهان دیجیتال و حکمرانی مجازی تجربه کرد. بخش نخست (اوایل دهه): رسانه به‌مثابه تهدید. صورت‌بندی نوجوانی بر پایه‌ی «وضعیت پرخطر» بود و رسانه (ماهواره، تلویزیون، اینترنت) عامل اختلال‌زا در هویت فرهنگی بازنمایی می‌شد و پژوهش‌ها تحت سیطره‌ی مفاهیمی چون اعتیاد اینترنتی و نفوذ فرهنگ غربی قرار داشت. بخش دوم: گذار به مدیریت و سواد رسانه‌ای. با گسترش اینترنت، نگاه از نفی مطلق به مصونیت‌بخشی و تنظیم‌گری چرخید (آتشک، ۱۳۹۶) و مفاهیمی چون سواد رسانه‌ای والدین (طاهری، ۱۳۹۴)، زورگویی سایبری (سعدی‌پور، ۱۳۹۳) و قصه‌گویی دیجیتال (ناخدا و جوادی، ۱۳۹۳) به پژوهش‌ها راه یافتند. بخش سوم (میانه‌ی دهه): نوجوان به‌مثابه کنشگر. فضای مجازی به‌عنوان محیط زیست دوم به رسمیت شناخته شد و متغیرهایی چون اینستاگرام و تلگرام در بساخت هویت جنسیتی، سبک پوشش و مدیریت بدن بررسی شدند. نوجوان دیگر مخاطب منفعل نبود، بلکه کاربری هوشمند در حال مذاکره برای معناسازی دیده می‌شد. بخش چهارم (اواخر دهه): دیجیتالی‌شدن کامل و

انطباق با بحران. با پاندمی کرونا، پژوهش‌ها به تحلیل آموزش مجازی، فرسودگی تحصیلی دیجیتال و مفاهیم فوق‌مدرنی چون نوموفوبیا (صدیقی ارفعی و تابش، ۱۳۹۹)، سایبرکندریا (جعفرزاده، ۱۳۹۸) و ترس از جاماندن (فال، ۱۳۹۸) گسیل شدند. در مجموع، این مضمون نشان‌دهنده‌ی انتقال مکانیسم‌های جامعه‌پذیری از نهادهای رسمی به فضاهای غیررسمی و جهانی‌شده است.

مضمون پنجم: علوم ورزشی و فیزیولوژی (از آمادگی جسمانی تا مهندسی بیولوژیک بدن). این مضمون که حدود ۸٪ از پژوهش‌ها را شامل می‌شود، سیری از سنجش‌های عمومی آمادگی جسمانی به سمت پزشکی ورزشی دقیق، ژنتیک و مدیریت بیوسایسی بدن پیموده است. در ابتدای دهه، تمرکز بر متغیرهای کلاسیک مانند فاکتورهای آمادگی جسمانی و ترکیب بدنی بود، اما به تدریج جهشی کیفی به سمت علوم پایه رخ داد و پژوهش‌ها به بررسی پاسخ‌های هورمونی و بیوشیمیایی در سطح سلولی (مانند سطوح سرمی ANGPTL4، اینترلوکین-۶، TNF- α ، مترنل و لپتین) پرداختند. یکی از پیشروترین جریان‌های اواخر دهه، ورود به قلمرو ژنتیک ورزشی برای استعدادیابی نخبگی بود؛ به‌طور مشخص، بررسی پلی‌مورفیسم ژن ACTN3 (ژن سرعت) در کشتی‌گیران و وزنه‌برداران (میرزائی و همکاران، ۱۳۹۹) و ژن ACE (سیدی، ۱۳۹۸) و نیز استفاده از نسبت انگشت 2D:2D به‌عنوان شاخص هورمونی برای استعدادیابی در فوتبال (قربانی، ۱۳۹۳). در سال‌های پایانی، رویکرد نوروسایکولوژی بالینی ورزش ظهور کرد و تأثیر تمرینات ورزشی بر فاکتور رشد عصبی مغز (BDNF)، سروتونین و دوپامین در نوجوانان مبتلا به ADHD و بهبود کارکردهای اجرایی از طریق فعالیت بدنی واکاوی شد.

مضمون ششم: خانواده و تعاملات والدین-نوجوان (گذار به مدل‌های سیستمی و پذیرش عاملیت نوجوان). در ابتدای دهه، تمرکز بر ویژگی‌های ساختاری خانواده (تک‌والدی، جمعیت، اشتغال مادران) بود، اما به تدریج چرخشی پارادایمیک به سمت تحلیل فرایندهای تعاملی چون دلبستگی، ذهنی‌سازی، ایمنی هیجانی و تمایز یافتگی خود رخ داد. این تحول نشان‌دهنده‌ی عبور از نگاه ایستا و پذیرش مدل‌های سیستمی و اکولوژیک است (عباسی اسفجیر و خورشیدی، ۱۳۹۲). یکی از عمیق‌ترین لایه‌ها، غلبه‌ی پارادایم «فرزندپروری ادراک‌شده» بر واقعیت عینی رفتار والدین است؛ پژوهشگران دریافتند آنچه هویت و رفتار نوجوان را پیریزی می‌کند، نه کنش فیزیکی والدین، که تعبیر ذهنی نوجوان از آن کنش (به‌مثابه حمایت یا طرد) است؛ این به معنای ورود عاملیت و سوژگی نوجوان به متن مطالعات خانواده است. خانواده در این دهه نیز نقشی دوگانه یافت: هم منبع اصلی تولید بحران‌هایی چون بزهکاری، اعتیاد و فرار، و هم تکنولوژی اصلی درمان از طریق والدگری ذهن‌آگاهانه، فرزندپروری مثبت و آموزش‌های ارتباطی. هم‌چنین خروج تدریجی از پارادایم مادرمحوری و توجه فزاینده به نقش ساختاری و متمایز پدر در استقلال عاطفی، هویت‌یابی جنسیتی و ایمنی هیجانی فرزندان از ویژگی‌های بلوغ پژوهشی این سال‌هاست.

مضمون هفتم: آموزش و یادگیری (از پیشرفت تحصیلی تا تربیت دیجیتال و بومی‌سازی فلسفه برای کودکان). این حوزه حدود ۷٪ تا ۸٪ از پژوهش‌ها را به خود اختصاص داد. در ابتدای دهه تمرکز بر متغیرهای کلاسیک پیشرفت تحصیلی بود، اما به تدریج مفاهیم پیچیده‌تری چون خودتنظیمی تحصیلی، فرسودگی تحصیلی دیجیتال و هوش عملی مطرح شد. جریان پژوهشی فلسفه برای کودکان و نوجوانان از

رویکرد وارداتی به سمت بومی‌سازی نظری حرکت کرد و پژوهشگران با تلفیق متون کلاسیک فارسی (گلستان سعدی، حکایات مثنوی) با حلقه‌های کندوکاو فلسفی، به دنبال پرورش تفکر انتقادی، قضاوت اخلاقی و خلاقیت برآمدند. آموزش زبان انگلیسی نیز با عبور از روش‌های سنتی، به یادگیری سیار و استفاده از فناوری‌های واقعیت مجازی و نرم‌افزارهای تعاملی وارد شد. در سال ۱۳۹۹، تحت تأثیر پاندمی کرونا، جهشی پارادایمیک به سمت تربیت دیجیتال و یادگیری الکترونیکی رخ داد و پژوهش‌ها به توانبخشی شناختی رایانه‌یار و تحلیل تجربه‌ی زیسته‌ی دانش‌آموزان در پلتفرم‌های جدید پرداختند.

دوره ششم: ۱۴۰۴-۱۴۰۰: دهه تنظیم‌گری چندسیستمی و زیست‌جهان دیجیتال

دهه‌ی ۱۴۰۰ با ویژگی‌های منحصربه‌فردی آغاز شد: همه‌گیری کرونا و پیامدهای روانی-اجتماعی آن، گسترش بی‌سابقه‌ی فناوری‌های دیجیتال و شبکه‌های اجتماعی، افزایش نگران‌کننده‌ی رفتارهای خودآسیب‌رسان، حساسیت فزاینده نسبت به سلامت روان، و تغییرات فرهنگی-ارزشی به‌ویژه پس از رویدادهای اجتماعی ۱۴۰۱. هم‌زمان، بازخوانی و تقویت گفتمان هویت دینی و فرهنگی در سیاست‌های رسمی، بازتاب مستقیمی بر زیست‌جهان نوجوانان داشت. تحلیل بیش از شش هزار پژوهش تا میانه‌ی ۱۴۰۴ نمایانگر یک گسست پارادایمیک و عبور از سنت‌های پژوهشی پیشین به سوی زیست‌جهانی تازه است؛ زیست‌جهانی که در آن رویکردهای مداخله‌محور تثبیت شده و این دوره را می‌توان «عصر تنظیم‌گری چندسیستمی» نامید: نوجوان در تقاطع پیچیده‌ی نظام‌های هیجانی، دیجیتال، خانوادگی، حقوقی و دینی بازتعریف می‌شود. غلبه‌ی گفتمان درمان بر آموزش و سیطره‌ی درمان‌های موج سوم ادامه یافت و مفهوم «تنظیم هیجان» به سازه‌ای محوری بدل شد؛ تقریباً در تمامی مدل‌های ساختاری، ناتوانی در تنظیم سیستم‌های درونی به‌عنوان ریشه‌ی اصلی بحران‌هایی چون خودکشی، خودآسیب‌رسانی و رفتارهای پرخطر شناسایی شده است. از سال‌های میانی دهه، به‌ویژه ۱۴۰۲ به بعد، تقویت گفتمان هویت دینی و تربیت ارزشی با موضوعاتی چون حجاب، تربیت جنسی اسلامی، نقش مسجد در هویت‌یابی، دلبستگی به خدا، تقوا و «نوجوان تراز انقلاب اسلامی» به‌طور محسوسی مشاهده می‌شود. تحول جدی دیگر، تکثیر و تکثر زیست‌جهان دیجیتال است؛ پژوهش‌ها از کلیشه‌ی اعتیاد به اینترنت فراتر رفته و به پدیده‌هایی چون هواخواهی دیجیتال (مقامیان‌زاده، ۱۴۰۲)، هویت‌های سیال در متاورس، فابینگ و تعامل با هوش مصنوعی نفوذ کرده‌اند. در حوزه‌ی خانواده، مطالعات از تحلیل‌های خطی سبک‌های فرزندپروری به فهم سیستم‌های تعاملی پیچیده و انتقال بین‌نسلی تروما حرکت کرده‌اند و مفاهیمی چون ذهنی‌سازی والدین، والدگری هلیکوپتری و شفقت والدینی برجسته شده‌اند. همچنین، مطالعات این دهه با عدم توازن جنسیتی آشکاری مواجه‌اند: بیش از هفتاد درصد پژوهش‌ها بر دختران و مسائلی چون تصویر بدنی، خودزنی و تنش‌های اجتماعی متمرکز است. از نظر روش‌شناختی نیز این دهه دوران بلوغ و پیچیدگی آماری است.

جدول ۶: داده‌های کمی پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۴۰۴-۱۴۰۰

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
سلامت روان و مداخلات بالینی	۳۵٪
خانواده و روابط والدین-نوجوان	۲۵٪
رسانه، فناوری‌های دیجیتال و هویت مجازی	۱۲٪

مضامین اصلی استخراج شده	درصد از کل کدهای باز
تربیت بدنی، علوم ورزشی و فیزیولوژی	۱۰٪
جرم‌شناسی، حقوق و مسائل کیفری	۷٪
تربیت دینی و اخلاقی	۶٪
ادبیات کودک و نوجوان و مطالعات زیبایی‌شناختی	۵٪
مجموع مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های منتشر شده	۷۸۷۱

هفت مضمون اصلی این دوره عبارت‌اند از:

مضمون نخست: سلامت روان و مداخلات بالینی (تثبیت پزشکی‌شدن و محوریت تنظیم هیجان). این مضمون همچنان اصلی‌ترین حوزه است و پزشکی‌شدن نوجوانی با قدرت ادامه یافت، به گونه‌ای که حتی چالش‌های تربیتی و هویتی نیز از دریچه اختلالات بالینی دیده می‌شوند. «تنظیم هیجان» به سازه‌ای پرونق تبدیل شده و نوجوان ایرانی سوژه‌ای تصویر می‌شود که کارآمدی او صرفاً در گرو توانایی خودتنظیمی هیجانی است و در صورت نقص، به ابژه‌ی مداخلات بالینی تبدیل می‌گردد. در سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۴، سلامت روان با علوم اعصاب و زیست‌شناسی گره خورده است؛ ورود متغیرهای بیولوژیک مانند نشانگرهای التهابی، سطح کورتیزول و پلی‌مورفیسم ژنتیکی و استفاده از ابزارهای سخت‌افزاری چون تحریک الکتریکی فراجمجمه‌ای (tDCS) و نوروفیدبک برای درمان اختلالاتی مانند وسواس و ADHD رواج دارد. موضوع خودکشی و رفتارهای خودآسیب‌رسان به عنوان یک ابرمسئله و زنگ خطر ملی تکرار شده و پژوهش‌گران با مدل‌های میانجی‌گری پیچیده به دنبال کشف ارتباط تروماهای کودکی و خانواده با این رفتارها هستند. با این حال، فقدان پژوهش‌های طولی یکی از مهم‌ترین کاستی‌هاست.

مضمون دوم: خانواده و روابط والدین-نوجوان (گذار به مفاهیم روان‌کاوانه و انتقال بین‌نسلی). در نیمه‌ی اول دهه، پژوهش‌ها از بررسی صرف سبک‌های فرزندپروری فراتر رفته و به مفاهیم تخصصی‌تری چون ذهنی‌سازی والدین، والدگری هلیکوپتری، شفقت والدینی و تمایز یافتگی خود وارد شده‌اند. یکی از برجسته‌ترین ابعاد، واکاوی انتقال بین‌نسلی ویژگی‌های روانی است: پژوهش‌های متعددی به انتقال کمال‌گرایی، تروماهای حل‌نشده‌ی والدین و ناگویی هیجانی از مادران به دختران پرداخته‌اند و نوجوان را میراث‌دار تنش‌های روانی و طرحواره‌های ناسازگار نسل قبل می‌بینند. الگوی پرتکرار نشان می‌دهد متغیرهایی چون جو عاطفی خانواده، دلبستگی یا فابینگ والدین، ابتدا بر تنظیم هیجان یا تاب‌آوری نوجوان اثر می‌گذارند (رستگارمهر و طالبی، ۱۴۰۳) و سپس به پیامدهایی چون خودکشی یا اعتیاد اینترنتی منجر می‌شوند. همچنین، افزایش چشم‌گیر پژوهش‌ها درباره‌ی خانواده‌های نوپدید (تک‌والد، والدین معتاد، زندانی، نظامی، ناتنی) نشان‌دهنده‌ی حساسیت به تغییرات ساختاری خانواده است. در این میان، تدوین پروتکل‌های آموزشی بر اساس منابع اسلامی (رساله حقوق امام سجاده، نهج‌البلاغه) و تلفیق درمان‌های مدرن با فرهنگ ایرانی، حرکتی به سمت خانواده‌درمانی بومی و بازاندیشی دوباره نقش جدی خانواده در امکان تربیت دینی را نشان می‌دهد (ایروانی و تجلی، ۱۴۰۴).

مضمون سوم: رسانه، فناوری‌های دیجیتال و هویت مجازی (از اعتیاد به اینترنت تا درک زیست‌جهان دیجیتال). چرخش نظری بزرگی رخ داده و پژوهش‌ها از رویکرد تقلیل‌گرایانه‌ی اعتیاد به اینترنت به درک فضای مجازی به‌عنوان محیطی برای بازتولید و مهندسی هویت کوچ کرده‌اند. برای نسل

زد و آلفا، مرز میان واقعیت فیزیکی و مجازی فروریخته است. یکی از پدیده‌های خیره‌کننده، مطالعه‌ی تأثیر گروه‌های موسیقی کره‌ای (به‌ویژه BTS) و فرهنگ عامه‌ی شرق آسیا بر هویت نوجوانان ایرانی است؛ حجم انبوهی از مطالعات به تحلیل «هواخواهی دیجیتال» اختصاص یافته و نشان می‌دهد که دلبستگی به سلبریتی‌های جهانی، مرجعیت‌های کلاسیک (خانواده و مدرسه) را به حاشیه رانده است. مفاهیم نوینی چون فومو (ترس از جاماندن)، نوموفوبیا و به‌ویژه «فابینگ والدین» (نادیده گرفته شدن نوجوان توسط والدین درگیر موبایل) به‌عنوان رنج‌های جدید شناسایی شده‌اند و نشان می‌دهند بحران دیجیتال به عمق پیوندهای عاطفی خانواده نفوذ کرده است. همچنین، پژوهش‌ها به ورود به عصر هوش مصنوعی، استفاده از واقعیت مجازی برای درمان، و ضرورت حکمرانی مجازی و حقوق سایبری نوجوانان (پیشگیری از اغفال جنسی سایبری و قلدری مجازی) پرداخته‌اند.

مضمون چهارم: تربیت بدنی، علوم ورزشی و فیزیولوژیک (جهش به سمت مکانیسم‌های سلولی - مولکولی و جرم‌شناسی عصبی). جهشی معنادار از سنجش شاخص‌های ساده‌ی آنتروپومتریک به واکاوی مکانیسم‌های سلولی-مولکولی رخ داده است. ورود گسترده‌ی متغیرهایی چون پلی‌مورفیسم ژن‌های ACE و ACTN3، سطوح مایونکتین، فولیستاتین، IGF-1 و Irisin نشان‌دهنده‌ی علمی‌تر شدن فرایند استعدادیابی است و بدن نوجوان به آزمایشگاهی برای تست مکمل‌های تخصصی (بتائین، کافئین، ژل رویال) و پروتکل‌های تمرینی پیشرفته تبدیل شده است. استفاده از تحریک الکتریکی و مغناطیسی مغز و نوروفیدبک برای ارتقای عملکرد شناختی و درمان اختلالات، و تحلیل‌های پیچیده‌ی کینماتیکی برای ناهنجاری‌های قامتی (اسکولیوز، کیفوز) رواج یافته است. همچنین، ظهور «جرم‌شناسی عصبی» و تلاش برای انطباق سن مسئولیت کیفری با منحنی تحول قشر پیش‌پیشانی، پیوند ورزش، علوم اعصاب و حقوق را نشان می‌دهد.

مضمون پنجم: جرم‌شناسی، حقوق و مسائل کیفری (گذار به پارادایم عدالت درمانی و بازپرورانه). این مضمون با حدود ۷٪ از پژوهش‌ها و روندی صعودی، نمایانگر عبور از نگاه‌های سنتی و بازتعریف نوجوان به‌عنوان شهروند در معرض خطر است. تحت تأثیر اجرایی‌شدن قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (۱۳۹۹)، پژوهش‌ها وارد فاز نقد اجرایی و ارزیابی کارآمدی شده‌اند و نوجوانی از مسئله‌ی صرفاً تربیتی یا انتظامی به پروژه‌ای حقوقی-حمایتی تغییر ماهیت داده است. تمرکز علمی بر نهادهای تخصصی دادرسی (پلیس ویژه‌ی اطفال، دادرسی غیرعلنی و افتراقی، نقش مددکاران اجتماعی) نشان‌دهنده‌ی گذار از پارادایم مجازات به عدالت درمانی و بازپرورانه است (بزلو، ۱۴۰۳). در سال‌های اخیر، پژوهش‌ها با استفاده از داده‌های روان‌شناسی رشد، به بازخوانی مفاهیم فقهی مانند «رشد جزایی» و «کمال عقلی» برای سازگاری بیشتر مجازات‌ها با واقعیت‌های بیولوژیک نوجوانی می‌پردازند. همچنین، افزایش چشم‌گیر مطالعات تطبیقی با قوانین کشورهای دیگر (عراق، فرانسه، کانادا، انگلستان) و اسناد بین‌المللی (یونیسف، کنوانسیون حقوق کودک) نشان‌دهنده‌ی عزم برای استقرار نظام عدالت جهانی برای کودک در بافتار بومی ایران است.

مضمون ششم: تربیت دینی و اخلاقی (چرخش به سمت تولید دانش بومی و دین به‌مثابه تکنولوژی تنظیم روان). این مضمون با حدود ۶٪ از پژوهش‌ها، چرخشی عمیق به سمت تولید دانش بومی را نشان

می‌دهد. برخلاف دهه‌های پیشین، مفاهیم دینی به پروتکل‌های درمانی و تربیتی قابل‌آزمون تبدیل شده‌اند: طراحی بسته‌های آموزشی امیدواری و شادکامی بر اساس نهج‌البلاغه، مدل تنظیم رفتار جنسی با رویکرد اسلامی (حق‌شناس و عباسی، ۱۴۰۱)، و آموزش مثبت‌نگری معنوی. دین و معنویت به‌عنوان سپر محافظ در برابر بحران‌های عصر جدید (اعتیاد دیجیتال، فشارهای مدرنیته) مطالعه می‌شوند و مفاهیمی چون تنبه فطری، هوش معنوی، تقوای حضور و دلبستگی به خدا به‌عنوان متغیرهای میانجی در مدل‌های ساختاری وارد شده‌اند. پژوهش‌هایی که به دنبال استخراج الگوهای «نوجوان تراز» از بیانیه‌ی گام دوم انقلاب یا سیره‌ی معصومین هستند، تلاشی برای ارائه‌ی جایگزین هویتی بومی در برابر سوژه‌سازی‌های دیجیتال و جهانی محسوب می‌شوند (سوسرائی، بیدختی و امین بیدختی، ۱۴۰۴). همچنین، استفاده‌ی درمانی و هویتی از متون کلاسیک فارسی (شاهنامه، مثنوی، گلستان) در تقاطع با روان‌شناسی مدرن برای کاهش افکار خودکشی و افزایش تاب‌آوری از نوآوری‌های این دهه است.

مضمون هفتم: ادبیات کودک و نوجوان و مطالعات زیبایی‌شناختی (بلوغ نقد دانشگاهی و بازنمایی تنش‌های اجتماعی). این مضمون با عبور از توصیف ساده‌ی آثار، وارد عرصه‌ی نقد دانشگاهی با چارچوب‌های پیچیده‌ی نظری شده است. بهره‌گیری از نظریات باختین (کرونوتوپ، کارناوال‌گرایی)، ژنت (پیرامنتیت)، نیکولایو (روایت‌مندی بصری) و چمبرز (خواننده‌ی درون متن) نشان‌دهنده‌ی شکل‌گیری حوزه‌ی مطالعات میان‌رشته‌ای ادبیات نوجوان با هویتی مستقل است. رمان‌ها و اشعار نوجوان به‌مثابه سند فرهنگی برای فهم تنش‌های اجتماعی مطالعه شده و به بازنمایی کلیشه‌های جنسیتی، عدالت مدنی، مهاجرت، طبقه و معلولیت در آثار نویسندگانی چون فرهاد حسن‌زاده، جمشید خانیان و هوشنگ مرادی کرمانی پرداخته‌اند. بعد بصری و گرافیکی نیز به اندازه‌ی متن اهمیت یافته و پژوهش‌ها با نگاهی نشانه‌شناسانه به تحلیل تایپوگرافی طرح جلد، تصویرسازی‌ها و تأثیر انیمیشن‌ها و سریال‌های ترند (مانند «ونزدی») بر هویت بصری نوجوانان می‌پردازند که نشان‌دهنده‌ی درک ضرورت سواد بصری در عصر سیطره‌ی رسانه‌های تصویری است.

جدول ۷: جمع‌بندی تحول مضامین در هفت دهه (۱۳۳۳-۱۴۰۴)

مضمون	روند تحول
سلامت روان و مداخلات بالینی	از حضور حاشیه‌ای در دوره اول (۱۵٪) به مضمون مسلط در دوره‌های چهارم تا ششم (۳۵-۳۸٪)؛ گذار از روان‌شناسی تربیتی به روان‌شناسی بالینی و سپس به علوم اعصاب شناختی
خانواده	حضور پایدار با حدود ۱۰-۲۵٪ در تمام دوره‌ها؛ تحول از نهاد کنترل به منشأ آسیب و سپس به سیستم پیچیده تعاملی و میانجی فناوری
آسیب‌شناسی و بزهکاری	از مضمون مسلط در دوره اول (۴۵٪) به تدریج کاهش یافت، اما هرگز حذف نشد؛ در دوره‌های اخیر با رویکردی ساختاری و چندعاملی
ادبیات و هنر	اوج در دوره سوم (۳۵٪)؛ سپس کاهش تدریجی اما حفظ جایگاه با رویکردهای نظری پیچیده‌تر و میان‌رشته‌ای
رسانه و فناوری	از نگرانی درباره سینما (دوره اول) به هراس از ماهواره (دوره چهارم) و نهایتاً درک زیست‌جهان دیجیتال (دوره‌های پنجم و ششم)
تربیت دینی	از انتقال شریعت در دوره‌های اول و دوم، به الهیات کاربردی در دوره سوم، و در خدمت تنظیم روان در دوره ششم
حقوق و جرم‌شناسی	از نگاه صرفاً کیفری در دوره اول، به تدریج با رویکردهای حمایتی و عدالت ترمیمی در دوره‌های پنجم و ششم
علوم ورزشی	حضور محدود تا دوره چهارم؛ از دوره پنجم به بعد با رویکرد مولکولی و ژنتیکی رشد چشمگیر یافت

بحث و نتیجه‌گیری

مفهوم نوجوانی در گفتمان علمی ایران، همواره در تعامل با تحولات اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و فناورانه‌ی هر دوره بازتعریف شده است. سیر هفت‌دهه‌ای، عبوری تدریجی اما جهت‌دار از نگاه تک‌بعدی و آسیب‌محور به درکی چندوجهی، میان‌رشته‌ای و بومی از نوجوانی را آشکار می‌سازد.

تحلیل شش دوره‌ی تاریخی، شش تصویر متمایز از نوجوان را نمایان کرد: در دوره‌ی نخست (۱۳۳۳-۱۳۵۷)، نوجوان به‌مثابه «تهدید و مسئله‌ی اجتماعی» با سلطه‌ی مضمون آسیب‌شناسی و بزهکاری (۴۵٪) صورت‌بندی شد. در دوره‌ی دوم (۱۳۵۸-۱۳۶۹)، نوجوان «سرمایه‌ی معنوی و پروژه‌ی انقلابی» شد و تربیت انسان انقلابی با ۲۹٪ به مضمون مسلط بدل گشت. دوره‌ی سوم (۱۳۷۰-۱۳۷۹) دوران گذار به خودآگاهی انتقادی بود و ادبیات به پناهگاه روانی نوجوان تبدیل شد؛ نقد ادبی و هنری با ۳۵٪ اوجی بی‌سابقه را تجربه کرد. در دوره‌ی چهارم (۱۳۸۰-۱۳۸۹)، نوجوان به‌مثابه «موقعیت بالینی» صورت‌بندی و با ۳۸٪ به‌شدت پزشکی شد. دوره‌ی پنجم (۱۳۹۰-۱۳۹۹) دهه‌ی گذار گفتمانی بود؛ هم‌زمان با چرخش به نظریه‌های توانمندساز، انقلاب حقوقی با تصویب قانون حمایت از اطفال (۱۳۹۹) رخ داد و دیجیتالی‌شدن زیست‌جهان، مفاهیمی چون هویت مجازی و قلدری سایبری را به متن پژوهش‌ها آورد. دوره‌ی ششم (۱۴۰۰-۱۴۰۴) نوجوان را در قالب «زیست‌جهان چندسیستمی» بازتعریف کرد؛ سلامت روان (۳۵٪) همچنان مسلط بود، اما خانواده (۲۵٪) و رسانه (۱۲٪) جایگاه بعدی را یافتند.

تحلیل تطبیقی، شش گذار پارادایمیک را آشکار ساخت: ۱) از نگاه سلبی به ایجابی (گذار از تهدید به سرمایه)؛ ۲) از اقتباس به بومی‌سازی (تدوین پروتکل‌های مبتنی بر قرآن، نهج‌البلاغه، شاهنامه)؛ ۳) از تکررشته‌ای به میان‌رشته‌ای (ورود علوم اعصاب و عصب‌جرم‌شناسی)؛ ۴) از آسیب‌شناسی به توانمندسازی (ظهور تاب‌آوری و بهزیستی)؛ ۵) از نوجوان به‌مثابه ابژه به سوژه (نشانه‌هایی در پژوهش‌های کیفی اخیر)؛ و ۶) از کنترل به تنظیم‌گری چندسیستمی (تعامل هم‌زمان نظام‌های زیستی، روانی، دیجیتال و دینی).

با وجود این بلوغ، کاستی‌های ساختاری پایدار مانده‌اند: سوگیری جنسیتی (تمرکز بیش از هفتاد درصد پژوهش‌های روان‌شناختی بر دختران)؛ غیبت تحلیل نظام‌مند فقر، طبقه و اقتصاد در تجربه‌ی نوجوانی؛ فقدان پژوهش‌های طولی و مشارکتی؛ تمرکز جغرافیایی بر شهرهای بزرگ؛ و شکاف عمیق بین دانش تولیدشده و سیاست‌گذاری.

بر اساس روندهای شناسایی‌شده، چندین توصیه ارائه می‌شود: در سطح ساختاری: راه‌اندازی برنامه‌های پژوهشی ملی برای مسائل خاص پسران نوجوان، طراحی مطالعات طولی با نمونه‌ی نماینده‌ی ملی، و تأسیس «دفتر ملی مطالعات نوجوان» برای کاهش شکاف دانش-عمل. در سطح محتوایی: طراحی بسته‌های آموزشی و درمانی ویژه‌ی پسران (مهارت‌های ابراز هیجان، مدیریت خشم)، برگزاری کارگاه‌های سواد دیجیتال برای والدین با توجه به پدیده‌ی «فابینگ»، و بازنگری برنامه‌های درسی از رویکردهای بازدارنده به توانمندساز همسو با نظریه‌ی رشد مثبت نوجوانی. در سطح روش‌شناختی: تغییر پارادایم از پژوهش «درباره‌ی» نوجوانان به پژوهش «با» و «برای» آنان با استفاده از روش‌های مشارکتی، و بهره‌گیری از روش‌های متن‌کاوی، تحلیل شبکه‌ی مضامین و مدل‌سازی موضوعی با هوش مصنوعی در

پژوهش‌های آتی. در سطح نظری: انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای بین روان‌شناسی، الهیات و ادبیات فارسی برای ساخت پروتکل‌های درمانی بومی، و تعمیق مطالعات عصب‌شناختی و عصب‌جرم‌شناسی با رویکرد طولی و تجربی.

در پایان، باید تأکید کرد که تاریخ نوجوانی در ایران، تاریخ تحول مفاهیم نیست، بلکه تاریخ تحول رابطه‌ی قدرت، دانش و سوژگی است. هر دوره، نوجوانی را متناسب با مناسبات اجتماعی-سیاسی عصر خود صورت‌بندی کرده است. آینده‌ی مطالعات نوجوانی در ایران، در گرو عبور از پژوهش‌های تکرارشی و آسیب‌محور به پژوهش‌های میان‌رشته‌ای، مشارکتی و توانمندساز است که نوجوانان را نه مسئله، که سرمایه و عاملان تغییر اجتماعی ببینند. صدای نوجوانان ایرانی باید در پژوهش‌ها، سیاست‌گذاری‌ها و مداخلات طنین‌انداز شود.

محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود: تحلیل صرفاً بر اساس عنوان و چکیده (نه متن کامل) انجام شد؛ کدگذاری با وجود ضریب کاپای ۰.۸۶، در مرزهای میان مضامین مستعد تفسیر بود؛ دوره‌بندی شش‌گانه مبتنی بر تحولات سیاسی-اجتماعی، مرزهایی سیال دارد؛ اسناد بالادستی و گزارش‌های سازمانی پوشش داده نشد؛ حجم بالای داده‌ها (۲۱۲۵۳ عنوان) امکان تحلیل عمیق‌تر کیفی در سطح تک‌تک عناوین را محدود کرد؛ پژوهش‌های منتشرشده‌ی بین‌المللی توسط ایرانیان لحاظ نشد؛ و تعداد محدود پژوهش‌های دهه‌ی اول (۱۳۳۳-۱۳۵۷) تعمیم‌پذیری یافته‌های آن دوره را نیازمند احتیاط می‌کند.

پیشنهادها و پژوهش

در سطح کاربردی: بازنگری برنامه‌های درسی مبتنی بر شواهد تاریخی؛ تدوین بسته‌های آموزشی ویژه‌ی پسران؛ برگزاری کارگاه‌های سواد رسانه‌ای برای والدین؛ تأسیس دفتر ملی مطالعات نوجوان؛ و راه‌اندازی پیمایش ملی طولی نوجوانان. در سطح پژوهشی: انجام پژوهش‌های مشارکتی با نوجوانان؛ پر کردن شکاف‌های ساختاری (فقر، پسران، مطالعات طولی)؛ ساخت پروتکل‌های درمانی بومی در تقاطع روان‌شناسی، الهیات و ادبیات فارسی؛ تعمیق مطالعات عصب‌شناختی؛ و بهره‌گیری از روش‌های متن‌کاوی و هوش مصنوعی.

سپاسگزار

این پژوهش بدون حمایت مالی هیچ نهاد دولتی یا خصوصی انجام شده و نگارندگان هیچ‌گونه تضاد منافی اعلام نمی‌دارند. این پژوهش تقدیم به تمامی نوجوانان ایرانی می‌شود که آینده‌ی ایران اسلامی چشم به شکوفایی و بالندگی آنان دارد.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصولی اخلاقی را در تدوین مقاله رعایت نموده و این اصول مورد تأیید آن‌ها است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان سهم برابری در تدوین مقاله داشته‌اند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

این مقاله از هیچ نهادی کمک مالی دریافت نکرده است.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از تمام کسانی که آن‌ها را در تدوین و نوشتن این مقاله یاری نمودند، تشکر و قدردانی دارند.

منابع

- احمدی، صدیقه، و زینلی، زهرا (۱۴۰۲). بومیان دیجیتال و مهاجران دیجیتال: ویژگی‌ها، تفاوت‌ها و شیوه‌های مؤثر تعامل (یک مطالعه مروری). *مجله اخلاق پزشکی*، ۱۷(۴۸)، ۱-۱۵. <https://doi.org/10.22037/mej.v17i48.44132>
- ارسطو. (بی تا). *اخلاق نیکوماخوس*. ترجمه محمدحسن لطفی تبریزی (۱۳۹۸). تهران: طرح نو.
- افروز غلامعلی، علوی (۱۳۸۰). بررسی علل افسردگی در نوجوانان و روش‌های درمان. *پیوند*، (۲۶۰)، ۲۱-۳۲.
- امیری، شعله (۱۳۸۵). بررسی تاثیر گروه درمانی به روش تحلیل رفتار متقابل بر بحران هویت نوجوانان شهر قم. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان*.
- ایروانی، شهین، و تجلی، منیر (۱۴۰۴). امکان‌های خانواده و مدرسه در تربیت دینی؛ تحلیلی بر مبنای تجربه‌نگاری تربیت دینی دوره کودکی دانشجویان. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱۰(۴)، ۷-۳۸. <http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.4.7>
- آتشک، محمد (۱۳۹۲). سازوکارهای مصونیت‌بخشی به نوجوانان از مواجهه با محتوای اینترنتی غیراخلاقی. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۸(۳)، ۸۱-۹۳. <https://ethicsjournal.ir/article-1-644-fa.html>
- آقاپور، فرزانه، و حسام‌پور، سعید (۱۳۹۵). بررسی عنصرهای کارناوالی رمان‌های نوجوان ایرانی، بر اساس نظریه میخائیل باختین. *ادبیات پارسی معاصر*، ۱(۱)، ۱-۲۳. https://contemporarylit.ihcs.ac.ir/article_2439.html
- بزلو، مقصد (۱۴۰۳). بررسی مرحله تعقیب کودکان و نوجوانان در پرتو عدالت کیفری بازپرورانه با تاکید بر لایحه پلیس ویژه اطفال و نوجوانان. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران*.
- پریخ، بهنام (۱۳۴۴). اثر سینما در جرایم اطفال و جوانان. *آموزش و پرورش*، ۲-۳۵.
- پشوتنی زاده، میترا (۱۳۸۹). اینترنت؛ فرصت یا تهدید: چالش‌های اینترنت برای کودکان و نوجوانان. *کتاب ماه کودک و نوجوان*، (۱۶۱)، ۵-۱۲.
- پشوتنی زاده، میترا (۱۳۸۹). ویژگی‌های ساختاری مهم برای تارنماهای مخصوص نوجوانان ۱۲-۱۴ ساله ایرانی. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۶(۴)، ۸۳-۱۰۴. https://publii.ir/article_727470.html
- پناهی، علی احمد. (۱۳۸۴). مهم‌ترین آسیب جنسی دوران نوجوانی و راهکارهای پیش‌گیری و درمان. *معرفت*، (۱۱۲)، ۲۹-۵۴.
- پورشهباز، عباس، شاملو، سعید، جزایری، علیرضا و قاضی طباطبائی محمود (۱۳۸۴). روابط ساختاری عوامل روان‌شناختی خطرزا و حفاظت‌کننده مصرف مواد مخدر در نوجوانان. *رفاه اجتماعی*، ۵(۱۹)، ۳۱-۵۴. http://refahj.uswr.ac.ir/browse.php?a_id=1946&sid=1&slc_lang=fa
- جزایری فارسانی، سیده طاهره، و فرهنگ، مجتبی (۱۴۰۲). بررسی حقوق کیفری اطفال و نوجوانان در نظام دادرسی ایران. *فصلنامه علمی آراء*، ۶(۱۴)، ۷۹-۱۰۳. https://ara.adlesfahan.ir/article_713790.html
- جعفرزاده، فهیمه (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین نارضایتی از تصویر بدنی، راهبردهای تنظیم هیجان و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل با سایر کندریا در بین نوجوانان مقطع دبیرستان شهرستان سلماس. *پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه*.

جعفری هرنیدی، رضا، و جنتیان، امیرحسین (۱۴۰۴). بررسی نقش استفاده آسیب‌زای والدین از اینترنت در تفکر انتقادی و هویت دینی نوجوانان. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱۰(۱)، ۲۷-۴۲.

<http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.1.27>

جهانگیر، عیسی (۱۳۸۳). آسیب‌های روان‌شناختی اینترنت. *ره‌آورد نور*، ۷(۷)، ۶۲-۶۷.

حبیبی عسگرآباد، مجتبی (۱۳۸۶). هنجاریابی مقیاس مشکلات رفتاری ایشنباخ (YSR): فرم خود گزارشگری ۱۸-۱۱ سال کودک و نوجوان روی دانش آموزان مقطع متوسطه. *پژوهش در سلامت روانشناختی*، ۴(۴)، ۵۰-۶۶.

حسینخانی، هادی (۱۳۸۵). نگاهی به تحولات دوران نوجوانی جسمی، جنسی، شناختی و اخلاقی. *معرفت*، ۱۵(۱۰۴)، ۲۶-۳۳.

حق‌شناس، محمدحسین، و عباسی، مهدی (۱۴۰۱). کارآمدی مداخله آموزشی الگوی تنظیم رفتار جنسی با رویکرد اسلامی در کاهش اضطراب و افزایش سلامت روانی پسران نوجوان. *پژوهشنامه روانشناسی اسلامی*، ۸(۱۶)، ۳۱-۶۰.

<https://doi.org/10.22034/psy.2022.13450>

حق‌بین، محسن (۱۳۸۴). معرفی یک پژوهش: به کار بستن ریخت‌شناسی والدینی "بومراند" در دبیرستان‌ها، به سوی یک نظریه "میان برد" اجتماعی شدن مقتدرانه. *روان‌شناسی تحولی روان‌شناسان ایرانی*، ۳(۳)، ۲۲۷-۲۲۸.

حمیدی، فریده (۱۳۸۳). تأثیر ساخت خانواده بر فرار دختران. *زن در توسعه و سیاست*، ۱۰(۱۰)، ۸۵-۱۰۲.

حیدری، شیماء، و رسول‌زاده طباطبایی، کاظم (۱۳۸۶). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های حل مسئله در کاهش تمایل به فرار دختران نوجوان در معرض فرار. *خانواده پژوهی*، ۱۰(۱۰)، ۵۷۶-۵۸۵.

خسرونژاد، مرتضی (۱۳۸۷). *معصومیت و تجربه: مقدمه‌ای بر فلسفه ادبیات کودک*. تهران: نشر مرکز.

خسروی، عابدین، فتحی، رزیتا، و ثاقب‌جو، مرضیه (۱۳۹۶). اثر هشت هفته تمرین تناوبی و تداومی بر سطوح سرمی پروتئین شبه آنژیوپوتیتین ۸ و نیمرخ لیپیدی دختران چاق ۱۱-۹ سال. *سوخت و ساز و فعالیت ورزشی*، ۷(۲)، ۹۵-۱۱۴.

<https://doi.org/10.22124/jme.2019.3377>

خواجیه‌یان، داتیس، صلواتیان، سیاوش، کلی، شقایق، و یزدانی، امیرحسین (۱۳۹۹). الگوی رفتاری نسل بومیان دیجیتال ایرانی در اینستاگرام: داده‌کاوی در کلان داده‌های شبکه اجتماعی. *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۷(۱۰۱)، ۹-۳۲.

<https://doi.org/10.22082/cr.2020.117695.1961>

داوری، عبدالرحیم، حائریان، احمد، دانش کاظمی، علیرضا، زلقی پرچل، محمد، و اکبریان، بهروز (۱۳۹۰). تعیین و مقایسه شاخص‌های بهداشتی دهان و دندان در دانش آموزان ۱۵ ساله پسر مدارس شهر یزد در سال‌های ۱۳۸۰ و ۱۳۸۷. *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*، ۱۹(۱)، ۴۵-۵۳.

<http://jssu.ssu.ac.ir/article-1-1451-fa.html>

ربیعی، ناصر، و عزیزی، حشمت‌الله (۱۳۸۳). بررسی زمینه‌های موثر در فرار دختران. *اصلاح و تربیت*، ۳۷(۳۷)، ۱۱-۱۴.

رستگارمهر، شیرین، و طالبی، غلامرضا (۱۴۰۳). پیش‌بینی آسیب فابینگ بر اساس تنظیم شناختی هیجان و خودکنترلی در نوجوانان. *ششمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم*، میناب.

<https://civilica.com/doc/2081258>

سرخوش، پیروش (۱۳۵۳). معاشرت دختران و پسران و دوستی‌های دوره نوجوانی. *مکتب مام*، ۵۶(۵۶)، ۷۸-۸۰.

سلحشور، ماندا (۱۳۸۴). اهمیت تربیت جنسی کودکان و نوجوانان در خانواده. *پیوند*، ۳۱(۳۱)، ۴۰-۴۵.

سوسرائی، علیرضا، جعفری، سکینه، و امین بیدختی، علی اکبر (۱۴۰۴). شکاف بین نسلی و نقش آن بر پابندی دانش آموزان به الگوی زندگی اسلامی. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۱۰(۲)، ۸۱-۱۰۴.

<http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.2.81>

سهرابی، صدیقه (۱۳۹۲). نقش پرونده شخصیت محکوم علیه در حقوق ایران پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.

سیدی، سودا (۱۳۹۸). مطالعه توزیع فراوانی گونه های ژن ACE کشتی گیران نوجوان با تجربه شهر اردبیل. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیت و روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی.

شاره، حسین، اصغر نژاد فرید، علی اصغر، و یزداندوست، رخساره (۱۳۸۸). ارتباط راهبردهای مقابله ای و سبک های اسنادی با خطر فرار از منزل در دختران نوجوان شهر مشهد. *روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۵۸(۵)، ۲۴۲-۲۴۷.

شجاعی ماسوله، مهری (۱۳۸۹). تحلیل روان شناختی ادبیات کودک و نوجوان در آثار هوشنگ مرادی کرمانی و مصطفی رحماندوست. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی.

شکریگی، عالییه (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین طلاق و بزهکاری فرزندان (۱۴ تا ۱۸ ساله شهر تهران). *جامعه شناسی*، ۵(۵)، ۷۵-۹۲.

طاهری، سمانه (۱۳۹۴). رابطه سواد رسانه ای والدین و ایمنی آنلاین نوجوانان ۱۳ تا ۱۶ ساله شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه الزهرا.

عباسی اسفجیر، علی اصغر، و خورشیدی، موسوی السادات (۱۳۹۲). بررسی تأثیر ساختار شبکه روابط دوستی نوجوانان بر ساختار روابط والدین- فرزندان (مطالعه موردی دانش آموزان مقطع متوسطه شهرستان گلوگاه مازندران). *پژوهش های کاربردی در علوم رفتاری*، ۵(۱۷)، ۱۴۱-۱۶۶.

<https://sanad.iau.ir/Journal/sbq/Article/936114>

عسگری، محمد (۱۳۸۳). هنجاریابی پرسشنامه نوجوانان آیزنک برای دانش آموزان دوره متوسطه استان همدان. *پژوهش های روانشناختی*، ۱۴(۱)، ۶۵-۸۰.

قربانی، جعفر (۱۳۹۳). نیمرخ ویژگی های پیکرسنجی، فیزیولوژیکی، زیست حرکتی و ارتباط آن با نسبت انگشت دوم به چهارم (2D:4D) در بازیکنان فوتبال پسر نوجوان نخبه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

لطف آبادی، حسین (۱۳۶۵). تئوری پروفیسور ژان پیاژه درباره رشد شناختی. *جستارهای نوین ادبی*، ۷۵(۷)، ۴۴۵-۴۸۲.

لطف آبادی، حسین (۱۳۶۶). تئوری اریکسون درباره رشد روانی- اجتماعی. *جستارهای نوین ادبی*، ۷۸(۷)، ۷۲۵-۷۶۶.

مصطفی پور، مسعود، و حسینی، سید محمد (۱۳۹۶). «جرم شناسی عصب»: رویکردی نوین در تحلیل جرایم خنونت آمیز اطفال و نوجوانان (با تأکید بر منحنی سن جرم). *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*، ۵(۱۹)، ۱۲۷-۱۹۶.

https://jclr.atu.ac.ir/article_7820.html

معیدفر، سعید، حبیب پور گتایی، کرم، و گنجی، احمد (۱۳۸۶). مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۱۵-۲۵ سال) شهر تهران. *مجله جهانی رسانه - نسخه فارسی*، ۲(۲).

https://journal.ut.ac.ir/article_66539.html?lang=en

مقامیان زاده، محمد (۱۴۰۲). نوجوانان و هویت یابی، خرده فرهنگ دیجیتالی/هواخواهی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

منصور، محمود (۱۴۰۱). روانشناسی ژنتیک: تحول روانی از تولد تا پیری. تهران: سمت.

موسوی میرک، فاطمه (۱۳۸۴). زمینه های فرار دختران از منزل و گرایش آنان به بزه در شهر اراک. *جامعه شناسی*، (۱)، ۹۳-۱۱۷.

موسی زاده، مجید (۱۳۴۹). علل بزهکاری نوجوانان تبریز. *مجله مطالعات اجتماعی ایران*، ۵ (۲)، ۴۵-۶۷.

میرزائی، شهناز، سیاهکوهیان، معرفت، افرونده، رقیه، خازنی، علی، و انوشیروانی، سجاد (۱۳۹۹). ارتباط پلی مورفیسم ژن ACTN3 با شاخص های قدرت و توان در وزنه برداران نوجوان اردبیلی. *پژوهشنامه فیزیولوژی ورزشی کاربردی*، ۱۶ (۳۲)، ۱۰۳-۱۱۴. <https://doi.org/10.22080/jaep.2020.19348.1963>

ناخدا، مریم، و جوادی، آرزو (۱۳۹۳). قصه گویی دیجیتالی در وبسایت های کودکان و نوجوانان ایران: الزامات و راهکارها. *تحقیقات اطلاعات رسانی و کتابخانه های عمومی*، ۲۰ (۷۶)، ۱۵۱-۱۷۲. <https://civilica.com/doc/1462412/>

یارمحمدی، لطفاله، یمینی، مرتضی، و قنبری، لیلا (۱۳۸۹). مقایسه تحلیل انتقادی گفتمان داستان های کوتاه معاصر بزرگسالان و داستان های کوتاه معاصر نوجوانان. *مطالعات ادبیات کودک*، (۱)، ۱۴۳-۱۶۶.

یزدخواستی، علی (۱۳۸۱). جمعیت جوان معتاد و تأثیر والدین بر آنها. *اصلاح و تربیت*، (۲-۱)، ۷-۱۲.

References

- Abbasi Esfajir, A. A., & Khorshidi, M. (2013). The effect of adolescent friendship networks on parent-child relationships. *Applied Behavioral Sciences Research*, 5(17), 141-166. <https://sanad.iau.ir/Journal/sbq/Article/936114> [In Persian]
- Afrouz, G. A. (2001). Barresi elal-e afsordegi dar nojavanan va raves-haye darman. *Peyvand*, (260), 21-32. [In Persian]
- Aghapour, F., & Hesampour, S. (2016). Carnavalesque elements in Iranian adolescent novels based on Bakhtin's theory. *Contemporary Persian Literature*, 6(1), 1-23. [In Persian]
- Ahmadi, S., & Zeinali, Z. (2023). Digital natives and digital immigrants: Characteristics, differences, and effective interaction methods (A review study). *Journal of Medical Ethics*, 17(48), 1-15. <https://doi.org/10.22037/mej.v17i48.44132> [In Persian]
- Amiri, S. (2006). The effect of group therapy based on transactional analysis on adolescent identity crisis in Qom (Master's thesis, University of Isfahan). [In Persian]
- Ariès, P. (1962). Centuries of childhood: A social history of family life. *Vintage Books*.
- Aristotle. (n.d.). *Nicomachean Ethics* (M. H. Lotfi Tabrizi, Trans., 2019). Tehran: Tarh-e No. [In Persian]
- Arnett, J. J. (2015). Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties (2nd ed.). *Oxford University Press*. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199795574.013.9>
- Asgari, M. (2004). Standardization of Eysenck adolescent questionnaire. *Psychological Research*, (14), 65-80. [In Persian]
- Atashak, M. (2013). Mechanisms for protecting adolescents from exposure to unethical internet content. *Ethics in Science and Technology*, 8(3), 81-93. [In Persian]
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>

- Bazloo, M. (2024). Juvenile prosecution in light of restorative justice (Master's thesis, Allameh Tabataba'i University). [In Persian]
- Blakemore, S. J., & Choudhury, S. (2006). Development of the adolescent brain: Implications for executive function and social cognition. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(3-4), 296-312. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01611.x>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. *Harvard University Press*.
- Burr, V. (2015). Social constructionism (3rd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Claes, M. (2010). L'étude scientifique de l'adolescence: d'où venons-nous, où allons-nous? *Enfance*, 2010(2), 213-223. <https://doi.org/10.4074/S0013754510004052>
- Crosnoe, R., & Johnson, M. K. (2011). Research on adolescence in the twenty-first century. *Annual Review of Sociology*, 37(1), 439-460. <https://doi.org/10.1146/ANNUREV-SOC-081309-150008>
- Damon, W. (2004). What is positive youth development? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 13-24. <https://doi.org/10.1177/0002716203260092>
- Dasberg, L. (1983). A historical and transcultural view of adolescence. In *Adolescent development* (pp. 1-15). *Springer Netherlands*. https://doi.org/10.1007/978-94-009-6729-8_1
- Davari, A. R., Haerian, A., Danesh-Kazemi, A. R., Zallaghi Parchal, M., & Akbarian, B. (2011). Oral health indicators among students in Yazd. *Journal of Shahid Sadoughi University of Medical Sciences*, 19(1), 45-53. [In Persian]
- de Moraes, B. R., & Weinmann, A. de O. (2020). Notas sobre a história da adolescência. *Estilos da Clínica*, 25(2), 280-296. <https://doi.org/10.11606/ISSN.1981-1624.V25I2P280-296>
- Foucault, M. (1977). Discipline and punish: The birth of the prison (A. Sheridan, Trans.). *Vintage Books*.
- Habibi Asgarabad, M. (2007). Standardization of Achenbach Youth Self-Report scale. *Psychological Health Research*, (4), 50-66. [In Persian]
- Haghshenas, M. H., & Abbasi, M. (2022). Effectiveness of Islamic-based sexual behavior regulation education. *Islamic Psychology Research*, 8(16), 31-60. <https://doi.org/10.22034/psy.2022.13450> [In Persian]
- Hall, G. S. (2019). Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education. *Cambridge University Press*. (Original work published 1904)
- Hamidi, F. (2004). Family structure and girls' runaway behavior. *Women in Development and Politics*, (10), 85-102. [In Persian]
- Hashmi, S. (2013). Adolescence: An age of storm and stress. *Review of Arts and Humanities*, 2(1), 19-29. <http://rah.thebrpi.org/vol-2-no-1-june-2013-abstract-2-rah>
- Heidari, S., & Rasoulzadeh, K. (2007). Effect of problem-solving training on runaway tendency. *Family Research*, (10), 576-585. [In Persian]
- Hosseinkhani, H. (2006). Adolescence transformations: Physical, cognitive, and moral aspects. *Maarefat*, 15(104), 26-33. [In Persian]
- Iravani, S., & Tajalli, M. (2025). The possibility of the Family and the School in Religious Education: An Analysis Based on Students' Childhood Religious Education Narratives. *qaiie*. 10(4), 7-38. <http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.4.7> [In Persian]

- Jafari Harandi, R., & Jannatian, A. (2025). Exploring the Impact of Harmful Internet Use by Parents on Adolescents' Critical Thinking and Religious Identity. *qaiie*, 10(1), 27-42. <http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.1.27> [In Persian]
- Jafarzadeh, F. (2019). Body image dissatisfaction and social media addiction (Master's thesis, University of Urmia). [In Persian]
- Jahangir, I. (2004). Psychological harms of the internet. *Rahavard Noor*, (7), 62-67. [In Persian]
- Jazayeri Farsani, S. T., & Farahmand, M. (2023). Juvenile criminal law in Iran. *Ara Scientific Quarterly*, 6(14), 79-103. [In Persian]
- Khajeheian, D., et al. (2020). Behavioral patterns of Iranian digital natives on Instagram. *Communication Research*, 27(101), 9-32. <https://doi.org/10.22082/cr.2020.117695.1961> [In Persian]
- Khosravi, A., Fathi, R., & Saghebejo, M. (2017). Effects of interval and continuous training on obese girls. *Metabolism and Sport Activity*, 7(2), 95-114. [In Persian]
- Khosronejad, M. (2008). *Innocence and experience: Introduction to children's literature philosophy*. Tehran: Nashr Markaz. [In Persian]
- Larson, R. W., Wilson, S., & Rickman, A. (2009). Globalization, societal change, and adolescence across the world. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (3rd ed., Vol. 2, pp. 637-666). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.ADLPSY002018>
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., Naudeau, S., Jelicic, H., Alberts, A. E., Ma, L., Smith, L. M., Bobek, D. L., Tanti, C. P., Christiansen, E. D., & von Eye, A. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth-grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 17-71. <https://doi.org/10.1177/0272431604272461>
- Lesko, N. (2009). The social construction of adolescence. In R. L. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (3rd ed., Vol. 1, pp. 89-118). Wiley.
- Lesko, N. (2012). *Act your age! A cultural construction of adolescence* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203121580>
- Lotfabadi, H. (1987). Erikson's psychosocial development theory. *Modern Literary Essays*, (78), 725-766. [In Persian]
- Males, M. (2009). Does the adolescent brain make risk inevitable? A skeptical appraisal. *Journal of Adolescent Research*, 24(1), 3-20. <https://doi.org/10.1177/0743558408326913>
- Mansour, M. (2022). *Genetic psychology: Psychological development from birth to old age*. Tehran: SAMT. [In Persian]
- Mansour, N. S., & Alsagheer, D. R. (2025). Adolescence age group. <https://doi.org/10.31234/osf.io/c3hdk>
- Mirzaei, S., Siahkhouhian, M., Afroundeh, R., Khazani, A., & Anoshirvani, S. (2020). Association of ACTN3 gene polymorphism with muscle strength and power indices in adolescent weightlifters in Ardabil. *Applied Exercise Physiology*, 16(32), 103-114. <https://doi.org/10.22080/jaep.2020.19348.1963> [In Persian]
- Moeidfard, S., Habibpour Gatabi, K., & Ganji, A. (2007). Internet addiction among adolescents and youth in Tehran. *Global Media Journal* (Persian Edition), 2(2). [In Persian]
- Moghamianzadeh, M. (2023). Adolescents and identity formation in digital subculture (Master's thesis). [In Persian]
- Mostafapour, M., & Hosseini, S. M. (2017). Neurocriminology and violent juvenile crimes. *Criminal Law Research*, 5(19), 127-196. [In Persian]
- Mousavi Mirk, F. (2005). Causes of runaway girls in Arak. *Sociology*, (1), 93-117. [In Persian]

- Mousazadeh, M. (1970). Causes of juvenile delinquency in Tabriz. *Iranian Social Studies*, 5(2), 45–67. [In Persian]
- Nakhoda, M., & Javadi, A. (2014). Digital storytelling in Iranian children's websites. *Library and Information Research*, 20(76), 151–172. [In Persian]
- Panahi, A. A. (2005). Major sexual harms in adolescence and prevention strategies. *Maarefat*, (112), 29–54. [In Persian]
- Parirakh, B. (1965). The effect of cinema on juvenile delinquency. *Education Journal*, 2–35. [In Persian]
- Pashoutani-Zadeh, M. (2010b). Structural features of adolescent websites. *Public Libraries Research*, 16(4), 83–104. [In Persian]
- Pourshahbaz, A., Shamloo, S., Jazayeri, A., & Ghazi Tabatabaei, M. (2005). Structural relations of psychological risk and protective factors of drug abuse in adolescents. *Social Welfare*, 5(19), 31–54. [In Persian]
- Rabiei, N., & Azizi, H. (2004). Factors affecting runaway girls. *Reform and Education*, (37), 11–14. [In Persian]
- Rastegarmher, S., & Talebi, G. (2024). Predicting phubbing based on emotional regulation. In *Proceedings of National Conference on Psychology*. [In Persian]
- Salhshour, M. (2005). Importance of sexual education. *Peyvand*, (315), 40–45. [In Persian]
- Sarkhosh, P. (1974). Adolescent friendships. *Maktab-e Mam*, (56), 78–80. [In Persian]
- Shareh, H., Asgharnejad Farid, A. A., & Yazdandoust, R. (2009). The relationship between coping strategies and attributional styles with the risk of running away from home among adolescent girls in Mashhad. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*, (58), 242–247. [In Persian]
- Shojaei Masouleh, M. (2010). Psychological analysis of children's literature (Master's thesis). [In Persian]
- Shokarbigi, A. (2007). Divorce and juvenile delinquency. *Sociology*, (5), 75–92. [In Persian]
- Sohrabi, S. (2013). Personality file in Iranian law (Master's thesis). [In Persian]
- Sosaraei, A., Jafari, S., & Amin Bidokhti, A. A. (2025). Generational gap and its role in students' adherence to the Islamic lifestyle model. *Applied Issues in Islamic Education*, 10(2), 81–104. <http://dx.doi.org/10.22034/qaiie.10.2.81> [In Persian]
- Steinberg, L. (2001). Adolescent development, theories of. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (pp. 102–105). Pergamon. <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/01646-6>
- Taheri, S. (2015). Media literacy and adolescent online safety (Master's thesis, Alzahra University). [In Persian]
- Yarmohammadi, L., et al. (2010). Critical discourse analysis of short stories. *Children's Literature Studies*, (1), 143–166. [In Persian]
- Yazdkhasti, A. (2002). Youth addiction and parental influence. *Reform and Education*, (1–2), 7–12. [In Persian]